

**UNIVERZITA KARLOVA
V PRAZE**

Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

**Souvislost mezi spokojeností v partnerském
vztahu a neverbálními akty partnerů**

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. et Mgr. Jitka Lindová, Ph.D.

Autor bakalářské práce:

Adéla Vobořilová

Praha 2013

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Souvislost mezi spokojeností v partnerském vztahu a neverbálními akty partnerů“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí práce. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 26. 7. 2013

Adéla Vobořilová

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce paní Mgr. et Mgr. Jitce Lindové, Ph.D. za odborné vedení, rady a připomínky při zpracování mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat paní Mgr. Kateřině Klapilové, Ph.D., která mi poskytla materiály potřebné k identifikaci některých zkoumaných párů.

OBSAH

1. Úvod	1
Teoretická část	3
2. Neverbální komunikace	3
2.1 Základní pojmy v neverbální komunikaci.....	3
2.1.1 Funkce neverbální komunikace	3
2.1.2 Neverbální projevy	3
3. Neverbální chování mezi mužem a ženou	12
3.1 Shrnutí	15
4. Výzkumy partnerské spokojenosti	16
4.1 Interpersonální procesy v manželství	16
4.2 Manželské procesy v kontextu okolí.....	18
4.3 Vnímání a měření manželské spokojenosti.....	20
5. Výzkumy partnerské spokojenosti a neverbální chování	22
5.1 Pozitivní a negativní chování	22
5.2 Neverbální signály a nespokojenost ve vztahu.....	23
5.3 Neverbální komunikační dovednosti	24
5.4 Neverbální projevy a partnerská spokojenost.....	25
5.5 Shrnutí	27
Praktická část	28
6. Metodologický základ	28
6.1 Výběr vzorku.....	29
6.2 Sběr dat	30
6.3 Etické otázky.....	30
6.4 Postup	31
6.5 Měření	31
6.6 Výsledky	35
6.6.1 Shrnutí výzkumných hypotéz na základě zjištěných výsledků.....	36
6.7 Diskuze.....	37
6.8 Hodnocení kvality výzkumu.....	39
7. Závěr	40
Použitá literatura	42
Seznam příloh	48

1. Úvod

Výzkumníci i teoretici zabývající se nonverbálním chováním se již po mnoho let snaží dokázat, nakolik naše neverbální chování odhaluje skutečnost našich myšlenek a pocitů. Obdobně lze přistoupit i k problematice partnerství a pokusit se pomocí neverbální komunikace mezi partnery odkrýt skutečný stav jejich vztahu. Partnerství v tomto pohledu lze zkoumat z mnoha hledisek, předkládaná bakalářská práce dotýkající se právě problematiky neverbálního partnerského chování se bude zabývat projevy spokojenosti (popřípadě nespokojenosti) v neverbálním chování mezi heterosexuálními partnery.

Pokusí se odhalit, zda lze stav vztahu odvodit právě z neverbálních projevů muže a ženy, dále které prvky neverbálního chování se vyskytují u mužů a žen, jaké neverbální projevy budou nejsilněji korelovat s partnerskou spokojeností a jaké zákonitosti můžeme v problematice spokojenosti nalézt. Na základě prostudované literatury budou stanoveny výzkumné hypotézy.

Cílem předkládané bakalářské práce tedy bude zjistit souvislost mezi neverbálními projevy a partnerskou spokojeností, prostřednictvím kvantitativního výzkumu. Výzkumu se zúčastnilo 44 párů. Jednotlivé páry byly rekrutovány pomocí letáků v gynekologických ordinacích a kontaktovány výzkumníky telefonicky nebo emailem. Sběr dat se uskutečnil v kontextu rozsáhlejšího výzkumu organizovaného FHS a 1. LF projektu Intimate Behavior in Cohabiting Couples, který probíhal od roku 2006 do 2008. Spokojenost vztahu byla měřena pomocí výsledného skóru Spanierova testu dyadického přizpůsobení a jeho jednotlivých subškál.

Kódování proběhlo ze záznamu rozhovoru dvojic s experimentátorem. Z videozáznamu se kódovaly první tři minuty, během nichž, partneři odpovídali na neutrální otázky. Kódovalo se 33 neverbálních projevů, prostřednictvím programu Interact 8. K analýze dat byla použita Spearmanova korelace a vícenásobná regresní analýza (metoda backward).

První část bakalářské práce se bude týkat teoretických poznatků o neverbální komunikaci. Nejprve budou představeny základní pojmy v neverbální komunikaci s důrazem na neverbální projevy, jež se vyskytují v neverbální komunikaci mezi mužem a ženou. Poté budou představeny výzkumy, zkoumající problematiku neverbální

komunikace mezi mužem a ženou, neverbální komunikaci mezi manželi a studie zabývající se partnerskou spokojeností a neverbální komunikací.

Druhá část předkládané bakalářské práce bude popisovat metodologii výzkumu. Nejprve bude stručně představen výzkum, výzkumné hypotézy a výběr vzorku. Poté bude popsán postup výzkumu, měření (kódování, dotazník a analýza dat), zjištěné výsledky a závěrečná diskuze.

Teoretická část

2. Neverbální komunikace

2.1 Základní pojmy v neverbální komunikaci

Neverbální komunikace, někdy také označovaná jako řeč těla, hraje významnou úlohu v lidském sociálním chování. Zahrnuje širokou řadu projevů, jež signalizujeme beze slov, či se slovy jako doprovod verbální komunikace. (Argyle, 1988: s. 3)

Za prvního vědce, který se zabýval neverbální komunikací, můžeme považovat Charlese Darwina, který ve svém díle z roku 1872 *The Expression of Emotions in Man and Animals*, předkládá, že savci dávají najevo své emoce prostřednictvím tváře, a že jsou výrazové mimické projevy u člověka pozůstatky původních projevů zvířat. (Kubačka, 2008: s. 11)

2.1.1 Funkce neverbální komunikace

Základní funkce neverbálního chování v mezilidské komunikaci popsal Argyle (Argyle, 1988: s. 5) v knize *Bodily Communication*. Uvádí zde pět hlavních funkcí: *vyjádření interpersonálního postoje* (sloužící k navazování a udržování přátelství prostřednictvím mimiky, pohledů, proxemiky, doteků, tónu hlasu) *vyjádření emocí* (zejména výrazem tváře, tělem a zvuky), *doprovod řeči, vlastní prezentace* (neverbální komunikace prostřednictvím vzhledu a vystupování), *rituály* (převážně neverbální signály značící pozdrav).

2.1.2 Neverbální projevy

Za neverbální projevy můžeme považovat: *Kineziku* - pohyby hlavou a další pohyby těla. (Vybíral, 2009: s. 81) Zabývá se čtyřmi hlavními oblastmi: gesta (gestika), postoj těla (posturika), výrazy tváře (mimika), pohledy očí. Dále pak *proxemiku* - vzdálenost mezi komunikujícími, *chronemiku* - zacházení s časem, *tón hlasu* a další neverbální aspekty řeči, *fyzické a jiné aspekty zjevu, zacházení s předměty*.

Nyní bych ráda podrobněji popsala některé neverbální projevy, jež se vyskytují při neverbální komunikaci mezi mužem a ženou. Nejprve obecněji, posléze v interakci mezi pohlavím.

Muži a ženy se při neverbální komunikaci chovají odlišným způsobem. (Richmond, McCroskey, 2004: s. 220) Příčinou těchto odlišností může být rozdílný tvar stavby kostí u mužů i žen, který může ovlivňovat rozdílný způsob chůze, držení těla nebo také gest (odlišnost způsobená genetikou). Původ jinakosti můžeme hledat i v raném dětství, kdy se děti v průběhu socializace snaží imitovat své okolí (odlišnost způsobená genetikou), či tlakem kultury a okolí, kdy se jednotlivci snaží kopírovat chování většiny, které jim je vštěpováno (např. holčičky si hrají s panenkami - odlišnost způsobená posilováním).

a) Gesta

Slovo gesto pochází z latinského výrazu *Gestus*, jež označuje posunek. Gesta zahrnují širokou oblast pohybů rukou, paží, nohou nebo celé hlavy. Mohou doprovázet, doplňovat nebo do jisté míry nahrazovat slova a řeč. Z historicky evolučního hlediska, můžeme označit gesta (posunky) za nestarší způsob komunikace. (Morris, 1997: s. 12) Můžeme odlišovat pět typů rozdílných gest:

Ilustrátory – gesta, obvykle záměrná, která úzce souvisejí s řečí, doprovází, dokreslují a doplňují verbální projev. Bez verbálního projevu však nemají žádný význam (například pomáhají pospat výčet, kvantitu nebo tvar). (Hargie, Dickson 2004, s. 60)

Emblémy - jsou obvykle charakterizovány jako záměrně používaná gesta nezávislá na verbálním projevu, mohou tedy v některých případech zastupovat řeč. V každé kultuře mají svůj vlastní jazykový překlad (například zvednutý palec). (Richmond, McCroskey, 2004: s. 53)

Regulátory – za regulátory považujeme pohyby a gesta, kterými spolu s hlasovými a očními podněty regulujeme konverzaci mezi posluchačem a mluvčím. Jsou méně záměrné než Emblémy a Ilustrátory. Tvoří nezbytnou součást socializačního procesu. (například svěšení rukou, či pokynutí, když chceme předat slovo). (Hargie, Dickson, 2004, s. 60)

Výrazy afektu – jsou většinou neúmyslné pohyby celého těla, které napomáhají ukázat emocionální rozpoložení jedince (například, když se nám při nervozitě třesou ruce). (Richmond, McCroskey, 2004: s. 53)

Adaptory – jedná se o neúmyslný neverbální projev, který nám umožňuje přizpůsobit se dané situaci. Pomocí těchto gest můžeme vyjádřit naše emoce. Můžeme je použít při nervozitě (kousání nehtů), smutku (zakrytí části obličeje), bolesti (přiložením ruky na místo, jež nás bolí). (Hargie, Dickson, 2004, s. 61)

Gesta v neverbální komunikaci mezi mužem a ženou

Výzkumy, studující používání gest při interakci mezi mužem a ženou, (Richmond, McCroskey, 2004: s 224) opakovaně dokládají, že muži užívají více dominantních gest a ženy naopak více submisivních gest. Z hlediska prostoru zabírají ženy při komunikaci méně místa, při rozhovoru se více naklánějí, pohrávají s vlasy, častěji mrkají a klopí oči, často sedí s překříženými nohama. Muži pak při interakci s ženou upřeně hledí, zauímají větší část prostoru, sedí vzpřímeně s rozkročenými nohama, užívají prudší gesta a ruce drží dál od těla.

b) Mimika

Obličej hraje při komunikaci důležitou roli již proto, že když s někým hovoříme, je to právě obličej, kterému věnujeme nejvíc pozornosti. Z tváře můžeme vyčíst lidské emoce, náklonnost či náladu jedince.

Od roku 1970 byly zdokonaleny techniky k měření výrazů tváře, což umožnilo větší přesnost výzkumů a lepší srovnání mezi jednotlivými studii. K hlavním metodám měření výrazů tváře patří: *obličejová elektromyografie* (EMG - facial electromyography), jež dokáže měřit předstírané výrazy, nálady a emocionálních stavy, které nejsou bezpodmínečně spojeny se zřetelnými pohyby tváře, pomocí elektrod. Dále *Systém na rozpoznání aktivit obličeje*: FACS (The Facial Action Coding System), jež umožňoval měření pro obecné účely, v jakémkoli kontextu, ne jen v situacích souvisejících s emocemi a *EMFACS* – upravený FACS, jež měří pouze emocionální výrazy. Mezi další techniky měření patří například metoda na vyhodnocování výrazů v obličejí FAST (Facial Action Scoring Technique), která výrazy obličeje a emoce

spojuje s místem na tváři. Obličej rozděluje na dolní část (ústa, nos, tváře), střední část (oči a oblast kolem očních víček) a oblast kolem čela a obočí. (Ekman, O'Sullivan, 1991: s.167).

Někteří výzkumníci se domnívají, že výrazy obličeje jsou vrozené. Jako první zasel tuto myšlenku Charles Darwin, který zkoumal výrazy zvířat a předpokládal, že nápadné obličejové chování je mechanismem k přežití. Dalším zastáncem této teorie byl Eibl-Eibesfeldt, (Richmond, McCroskey, 2004: s. 72), který dokazuje své tvrzení vrozenosti výrazů tváře na výzkumu se slepými a hluchými dětmi, v němž zjistil, že i tyto děti používají základní výrazy emocí. Jiní teoretici prosazují názor, že výrazy obličeje jsou z části vrozené a zčásti naučené. Zastánci tohoto stanoviska nepopírají, že základní výrazy tváře jsou vrozené, ale dávají důraz i na dopad kulturních vlivů a socializačního procesu. V každé kultuře se jedinec postupně učí, jaký výraz je v jaký okamžik vhodný.

Mnoho vědců tvrdí (Vybíral, 2004: s. 91), že při studiu výrazů tváře, studujeme samostatné emoce. Roku 1938 byla publikována kniha *Experimentální psychologie* Roberta Woodwortha, ve které autor uvádí sedm základních emocí: hněv, smutek, štěstí, překvapení, strach, znechucení, zvědavost.

Mimika v neverbální komunikaci mezi mužem a ženou

Mimika, úsměv i pohledy jsou značně ovlivněny kulturními vlivy (Richmond, McCroskey, 2004: s 225). Ženy jsou obecně považovány za více expresivní než muži, což může být dáno právě kulturou a jejími požadavky na jedince. Od muže se v západním světě neočekává, že by měl projevovat své city, mohl by pak působit slabošsky. Naopak ženy by měly být soucitné, tudíž více expresivní. Podobný tlak kulturních norem můžeme nalézt i při úsměvu, který je chápán jako mezinárodní znak přátelství a porozumění. Porozumění je v mnoha kulturách atributem ženského chování. Zřejmě proto se ženy častěji usmívají, jak při interakci s mužem tak i při nervozitě či úzkosti.

I při očním kontaktu můžeme pozorovat odlišnosti ženského a mužského chování. Jak bylo uvedeno výše, muži při očním kontaktu se ženou více „zírají“ a při sbližování zahajují oční kontakt. Ženy pak při rozhovoru navazují častější oční kontakt s delší časovou frekvencí, ale zároveň často klopi zrak. Mnozí teoretici si častější a delší

oční kontakt vysvětlují společenskými normami. Žena má ve společnosti spíše podřízenou pozici, proto více poslouchá a očním kontaktem navíc dává najevo svou družnost, která je od žen společností očekávána.

Z obličejů můžeme vyčíst i projevy náklonnosti mezi mužem a ženou. Za projevy náklonnosti můžeme považovat úsměv, oční kontakt, přikyvování a mrkání. Ve výzkumu, jež sledoval, jaké neverbální projevy vyvolají pocit náklonnosti u druhého pohlaví, bylo zjištěno, že oční kontakt, úsměv a ilustrátory, byly nejvíce spojovány s projevy náklonnosti (Guerrero, 2006: s. 103)

c) Proxemika

Studium zabývající se tím, jak lidé využívají a neverbálně komunikují prostřednictvím prostoru, se nazývá proxemika. Použití prostoru a teritoria je úzce spojeno s naší kulturou. Při využívání prostoru a komunikaci s dalšími lidmi se jedinci řídí společensky naučenými normami a vzdálenost v prostoru vypovídá o jedinci, jeho vztazích i potřebách. Pojem osobní prostor poprvé použil americký antropolog E. T. Hall. (Hargie, Dickson 2004, s. 69) Osobní prostor Hall rozděluje na čtyři základní kategorie podle typu mezilidského vztahu, jež ovlivňuje naši prostorovou vzdálenost:

Intimní zóna představuje nejužší oblast v naší bublině při interakci s druhými lidmi. Zahrnuje rozpětí od doteku do vzdálenosti osmnácti palců (46 cm). Tato zóna je obvykle určena pro malý počet důležitých lidí v našem životě. Patří sem milenci a milenky, blízcí přátelé a důvěrní členové rodiny. Naše intimní zóna je často narušována neznámými lidmi, nebo dětmi na veřejných místech, například v přeplávaném výtahu, v dlouhé frontě v dopravním prostředku. Ačkoliv jsou tato střetnutí většinou krátká, mohou být pro jedince velmi stresující.

Osobní zóna zaujímá další oblast našeho osobního prostoru. Má rozpětí od osmnácti palců do čtyř stop (46 – 122 cm). S osobní vzdáleností se můžeme setkat během hovorů s blízkými přáteli a při kontaktu s příbuznými. Někdy se osobní zóna objevuje při obchodním jednání s dlouhodobými kolegy. Vstup do této oblasti, je pak signálem přátelství mezi kolegy.

Společenská zóna má rozpětí od čtyř do osmi stop (122 – 244 cm). Patří sem osoby, s kterými se náhodně setkáme. Tato oblast osobního prostoru se často označuje jako vzdálenost, v níž jedinci uzavírají obchody, při kterých je obvykle striktně dodržována vzdálenost. Objevuje se mezi prodávači a potenciálními kupci, nebo také, když hovoří učitelé se svými staršími studenty, s ostatními učiteli, s rodiči nebo s ředitelem.

Veřejná zóna představuje vnější oblast našeho vnímání prostoru pro dialogy. Tato zóna začíná na osmi stopách (od 244 cm) a pokračuje dál do vnějších hranic, ve kterých je stále možné hovořit. Vnější hranice se mohou měnit v závislosti na situaci. (Richmond, McCroskey, 2004: s. 129)

Proxemika v neverbální komunikaci mezi mužem a ženou

Muži i ženy se od útlého věku učí, jak zacházet s prostorem kolem sebe. Chlapci od dětství zaujímají větší část prostoru (např. při hře s hračkami), než ženy. V dospělosti se chovají podobně. Zatímco ženy sedí s nohama i rukama těsně u sebe, muži právě naopak. I v interakci s druhými lidmi potřebuje žena méně prostoru. Proto například stojí dvě ženy vedle sebe blíž, než dva muži. Nejtěsnější kontakt je pak mezi mužem a ženou. Teoretici si chování ženy v prostoru vysvětlují jednak faktem, že ženy jsou zvyklé, že jim někdo často vstupuje do osobní „bubliny“, dále pak postavením ženy ve společnosti. (Richmond, McCroskey, 2004: s 230)

d) Posturologie - neverbální komunikace prostřednictvím postavy

Posturologie vyjadřuje prostorové chování a pozice, jež lidé signalizují při komunikaci s jedincem, či více lidmi. Do pojmu posturologie můžeme zařadit neverbální komunikace prostřednictvím držení těla, komunikaci náklonem, fyzických náklonů, oddálením. Díky postoji jsme také schopni odhadnout, o jaké pohlaví se jedná. Mezi základní identifikační znaky řadíme: výšku a mohutnost postavy, poměr pasu a boků a poměr pasu a šíři ramen. Mužská postava bývá zpravidla vyšší a mohutnější, je charakteristická širšími rameny a útlejšími boky. Ženská postava je zpravidla menší a útlejší s úzkým pasem a širšími boky.

Můžeme rozlišovat dva typy postojů: Dominantní postoj, jenž se vyznačuje stabilitou, schopností stát rovně a udržením rovnováhy. Je charakteristický rozkročenýma nohama, vzdáleností chodidel v přibližné šířce ramen, špičkami

směřujícími ven, s mírně napnutým hrudníkem. Submisivní postoj, který se projevuje svěšenými rameny, skloněnou hlavou, vyhybavým pohledem, ohnutými zády dopředu, chodidly blízko u sebe či překříženými chodidly. Další typy postojů se mohou objevit při depresi, smutku, únavě, strachu nebo pocitu provinilosti. Postoje, jež tělo zaujímá, jsou stejně jako ostatní neverbální signály vrozené i naučené. (Kubačka, 2008: s. 11)

Posturologie v neverbální komunikaci mezi mužem a ženou

Ženy zabírají při komunikaci všeobecně méně místa, což se odráží i na jejich komunikaci prostřednictvím postavy – například při sezení, kdy mají většinou ruce i nohy těsně u sebe (často s překříženými nohama). Při rozhovoru se častěji naklánějí než muži. Muži jsou naopak zvyklí zaujímat větší část prostoru, proto často sedí s vzpřímeně s rozkročenými nohama. (Richmond, McCroskey, 2004: s 230)

e) Pohledy očí

Studium zabývající se chováním očí se nazývá řeč očí. Pomocí očí můžeme zjistit emoce, postoje a vztah mezi lidmi, aniž bychom pozorovali ostatní tělesné podněty. Mezi základní funkce očního chování patří: *Snímání*. Snímání tvoří hlavní funkci pohledu očí. Oči se zaměří na podnět a sbírají informace o světě. Další hlavní funkcí očí je *určení a definování vztahu*. Oční kontakt mnohdy představuje počáteční fázi při seznámení.

Podle směru očí můžeme definovat vztah. Většina vztahů se navazuje společným očním kontaktem. Mezi další funkci řadíme *vyjádření emocí*. Oči jsou na rozdíl od ostatních částí těla velmi těžko kontrolovatelné. Díky této vlastnosti z nich můžeme vyčíst například emoce smutku, radosti, hněvu či odporu. Poslední funkcí je *kontrola a regulace při interakci s ostatními*. Pomocí očního kontaktu můžeme regulovat naši konverzaci. Výzkumy týkající se očního kontaktu při konverzaci zjistily, že se větší četnost pohledů vyskytuje při poslouchání než při samotné řeči. (Richmond, McCroskey, 2004: s 88)

Pohledy očí v neverbální komunikaci mezi mužem a ženou

Výzkumy dokazují, že ženy navazují při rozhovoru častější oční kontakt s delší časovou frekvencí a zároveň častěji klopí zrak. Muži při konverzaci často více „zírají“.

Další studie zjistily, že ženy používají častěji pohled očí k navázání kontaktu, zatímco muži častěji při poslouchání. Mezi další zjištění patří, že ženy potřebují pociťovat více než muži pocity zalíbení, zařazení, jež často získávají prostřednictvím pohledů (Richmond, McCroskey, 2004: s 96)

f) Doteky

Pojem haptika poprvé použil lingvista William Austin, v souvislosti s taktilním kontaktem – dotykem. Taktilním kontaktem můžeme přijímat zprávy o působení tlaku, tepla chladu, či podnětů způsobujících bolest. (Křivohlavý, 1988: s 55) Doteky hrají v mezilidské komunikaci důležitou roli. Mohou vypovědět mnoho o našich emocích. Z doteků lze vyčíst sexuální zájem, agresi, přátelství i nepřátelství. V neverbální komunikaci mezi jedinci mohou značit jejich blízkost a jejich četnost může mít vliv i na vyšší přitažlivost.

Doteky v neverbální komunikaci mezi mužem a ženou

Užití, četnost i typy dotyků jsou ovlivněny naší společností, která není příliš nakloněna blízkému kontaktu mezi lidmi (s vyloučením intimního vztahu). (Richmond, McCroskey, 2004: s. 231) Existují určitá kulturní tabu týkající se například doteku mezi dvěma muži. Studie ukazují na rozdílné vnímání doteků mezi pohlavím. Zatímco ženy se nezajímají pouze o druh dotyku (poplácání, pohlázení, objetí), ale i o místo na těle, kde k dotyku dojde (ženy například rozlišují, zda šlo o přátelský, formální či sexuálně laděný dotyk), muži rozlišují pouze druh dotyku. Při seznamování se první iniciativy ujímá zpravidla muž.

g) Některé další neverbální projevy mezi mužem a ženou

Neverbální citlivost

Rozdíly v neverbální citlivosti mužů a žen mohou být stejně jako ostatní odlišnosti v neverbálním chování mezi pohlavím způsobené tlakem kultury, která ženy podněcuje k větší vnímavosti a k projevování svých emocí, zatímco muži jsou od těchto projevů společností spíše odrazováni. Mnohé výzkumy dokládají, že ženy jsou vnímavější v neverbálním chování a přesnější v odhadu emočních stavů. Ženy vykazují

v testu neverbální citlivosti jednotlivce (PONS) vyšší skóre, což dokládá, že ženy jsou neverbálně citlivější, než muži. (Richmond, McCroskey, 2004: s 235)

Hlas

Rozdíly mezi mužským a ženským hlasem jsou převážně v barvě, výšce a intenzitě hlasu a jsou způsobené hormony. Muži hovoří hlasitěji, s větší intenzitou. Ženy tišeji a ve společnosti muže zvyšují hlas. (Richmond, McCroskey, 2004: s 228) Dívky vykazují lepší artikulační schopnosti a ovládají řeč rychleji, než chlapci. Socializačním procesem si děti osvojují, jak by měl jejich hlas znít (muži by neměli mít příliš vysoký hlas a ženy naopak moc hluboký). Jeden z nejrozsáhlejších výzkumů posuzující hlasové projevy mužů a žen provedl dle McCroskeyho a Richmondové v 70 letech Addington. Ženy i muži předváděli různé typy hlasů, na jejichž základě posluchači hodnotili jejich osobnosti.

Addington zjistil, že jsou některé vlastnosti hlasu platné pro obě pohlaví - např. muži a ženy s „nudným“ hlasem nebyli vnímáni v kladném světle, muži i ženy mohou zvyšovat hlas a stále budou vnímáni kladně, nazální mluvení bylo hodnocené jako nepříjemné u obou pohlaví a naopak některé vlastnosti hlasu mužů a žen vzbuzovaly u hodnotitelů rozdílné pocity - např. ženy s nevýrazným hlasem byly vnímány jako povrchní, zatímco muži s nevýrazným hlasem jako mladí a umělečtí, žena s naléhavým hlasem byla vnímána jako mladá a citlivá. Zatímco muž s naléhavým hlasem byl vnímán jako starší a houževnatý. Žena s hrdelní barvou hlasu byla vnímána jako ošklivá, neomalená a nezajímavá, kdežto muž s hrdelní barvou hlasu byl vnímán jako starší, zralý a dobře postavený.

3. Neverbální chování mezi mužem a ženou

Určité prvky neverbálního chování můžeme nalézt při každé interakci mezi mužem a ženou. Mnoho výzkumníků se snažilo určit, které neverbální projevy souvisí s náklonností nebo jak probíhá rituál námluv. Richmondová a McCroskey (Virginia P, McCroskey, 2004: s. 233 - 234) uvádějí dvě významné studie, týkající se této problematiky. První z nich provedl Sheflen v 70 letech 20 století. Ve své studii zkoumal videa interakcí dvou neznámých lidí, v nichž se snažil naleznout podobné prvky spojené s partnerstvím. Tyto prvky nazval „prvky dvoření“, které následně rozdělil do čtyř kategorií.

První kategorie zahrnovala přivírání očí, vyšší svalový tonus, méně povolenou bradu, odhalení kůže, rovnější záda a zatažené břicho. Sholen ji nazval *přípravou na námluvy*. Druhou kategorií pojmenoval *úpravy zevnějšku*. Patří sem například úprava vlasů, make-upu a oblečení. Čtvrtá kategorie *postavení těla* zahrnuje určitý postoj těla například při sezení, kterým vysílá jedinec signály o svém rozpoložení (např. uzavřená pozice těla – překřížené ruce i nohy značí nepřístupnost okolí). Poslední kategorii Sheflen nazval *výzva k pozvání*, spadají sem prvky vyzývající k akci: kroucení boky, flirtující pohledy, oční kontakt, flirtující úsměv, odhalování části těla.

Druhou studii provedl Morris, v níž představil 12 kroků, kterými lidé v západní kultuře procházejí od počáteční fáze vztahu až po intimní spojení. Prvním krokem je celkové prohlédnutí jedince, poté následuje oční kontakt, dále rozhovor, chycení za ruce, položení ruky na rameno, položení ruky kolem pasu, polibek, dále pohlazení hlavy, pohlazení určité části těla, líbání prsou, dotek na genitáliích a pohlavní styk.

Další studie s tematikou neverbální komunikace mezi mužem a ženou při seznamování opakovaně dokládají, že řeč těla hraje důležitou roli při utváření prvního dojmu a že neverbální signály jsou pokládány za důvěryhodnější, než verbální signály. (Renninger, Grammer, Wade, 2004: s. 417) Renninger a kol. uvádí například výzkum provedený Kendonem, jež z nahrávek párů sedících na lavičce, zjistil, že ženy (zejména mimikou) určují následné chování mužů. Dále pak výzkumy Moora, který se zabýval neverbálními projevy ženy a následnými reakcemi muže. Studie ukázaly, že první neverbální signály obvykle vysílá žena například pomocí očního kontaktu, který hraje

velmi důležitou roli při navázání vztahu, jelikož podněcuje muže k oslovení ženy nebo udržuje jeho pozornost.

Grammer, Wade a Renninger (Grammer, Wade, Renninger 2004: s. 430) provedli v nedávné době studii zkoumající neverbální chování mužů před navázáním kontaktu se ženou a jejich chování v přítomnosti atraktivních žen. Ke studiu těchto skutečností sestavili katalog chování mužů při flirtování, který obsahoval: *pohledy*: širokouhlý nepřímý nepřetržitý pohled, cílený přímý pohled, *fyzické prostorové změny*: změna místa – do rozsahu pěti stop (152,5 cm) od „základny“, maximalizace místa - pohyb nebo pozice těla zasahující k oblasti objektu, uzavřené pohyby těla - pohyby zakrývající hrud', např. zkřížené ruce na prsou trvající více než 10 vteřin, *doteky*: nereciproční dotek - neopětovaný dotek muže jinému muži, opětovaný dotek muže jinému muži, přijatý dotek - muž přijme dotek od jiného muže, který neopětuje, hlučný dotek – dotek za účelem vytvořit hluk, např. poklepávání prsty do stolu, dotýkání se¹ - zahrnuje poškrábání se i hlazení v oblasti kolem brady, hlavy a klíční kosti, *gesta*: gesta doprovázející verbální projev.

Zjistili, že muži, kteří navázali úspěšný kontakt se ženou, vykazovali odlišnou řeč těla (větší množství cílených přímých pohledů, více pohybů, při kterých měnili místo, větší počet maximalizačních pohybů, nerecipročních dotyků a menší počet uzavřených pozic těla) v předkontaktní fázi, než muži, kteří kontakt se ženou neuskutečnili. (Grammer, Wade, Renninger 2004: s. 421)

Další zjištění se týkala chování mužů v baru v přítomnosti atraktivních popřípadě neatraktivních žen a jejich proměn neverbálního chování v závislosti na atraktivitě žen. Index míry atraktivity žen byl vyvozen z otázek týkajících se barového prostředí. Renninger a kol. (Renninger, Grammer, Wade, 2004: s. 422) zjistili, že muži, kteří pociťovali střední míru atraktivity žen, vykazovali největší množství maximalizačních pohybů, zatímco muži pociťující nízkou míru atraktivity vykazovali nejnižší výskyt těchto pohybů. U mužů, kteří pociťovali vysokou míru atraktivity, se objevil největší počet dotyků vlastního těla (zejména v okolí brady). Muži pociťující nízkou míru atraktivity naopak vykazovali nejmenší počet těchto dotyků. Muži pociťující vysokou míru atraktivity vykazovali také nejvíce přímých pohledů.

¹ Vlastní překlad, v originálu: Automanipulation.

Grammer, Kruck, Juette, Fink (Grammer a kol, 200: s. 376 – 381) zkoumali neverbální chování 45 mužů a žen, jež se navzájem neznali. Účastníci hodnotili přitažlivost svého partnera a úroveň jejich zájmu pomocí dotazníku, v němž odpovídali na dva výroky: „Pokud bych byl touto osobou požádán o telefonní číslo, tak bych jí ho předal“, „Pokud bych byl touto osobou požádán, abych s ní šel do kina, souhlasil bych“.

Neverbální chování bylo kódováno pomocí mikroanalýzy na základě sestaveného katalogu, jež obsahoval tři kategorie: Signály namlouvání, pozitivní signály, negativní signály. Bylo zjištěno, že zájem muže souvisel s atraktivitou partnerek, zatímco zájem žen nesouvisel s partnerovou atraktivitou. Zájem mužů o ženy byl celkově vyšší, než zájem žen o muže. Výsledky dále ukázaly, že úprava oděvu, stydlivý úsměv a krátký pohled signalizovaly ženin zájem o muže. Jako negativní signál se u mužů prokázala uzavřená pozice nohou a u žen byly za negativní signály považovány pohyby nohou a překřížené nohy.

Grammer a kol., (Grammer, Kruck, Magnusson, 1998: s. 3) dále studoval synchronizaci partnerů a její význam při navazování kontaktu. Synchronizací rozuměl koordinovanou interakci, jež jedinci nesignalizují náhodně a nezávisle, ale v souvislosti s chováním ostatních lidí. Synchronizace je dle Grammera přesná koordinace pohybů ve stejném časovém úseku dvou odlišných osob. Koordinované chování můžeme rozdělit na zrcadlení, odezvu na pohyb a synchronizované pohyby.

Výzkum byl prováděn mezi studenty střední školy. Studovaní (muži a ženy) se navzájem neznali. K hodnocení jejich zájmu o druhou osobu byl použit stejný druh dotazníku, jako v předchozím výzkumu, v němž studovaní odpovídali na dva výroky (Pokud bych byl touto osobou požádán o telefonní číslo, tak bych jí ho předal“, „Pokud bych byl touto osobou požádán, abych s ní šel do kina, souhlasil bych“). Ke kódování neverbálního chování byl sestaven speciální katalog. (Grammer, Kruck, Magnusson, 1998: s. 9)

Výsledky, jež zkoumaly rozsah zájmu o osoby opačného pohlaví, prokázaly, že muži vykazují celkově větší zájem o ženy než ženy o muže. Při zkoumání korelace mezi zájmem a frekvencí bylo zjištěno, že ženy vykazují při zájmu větší počet pohybů. Výsledky neprokázaly, že by imitace a odezva na pohyb souvisely s partnerskou spokojeností. Dále bylo prokázáno, že složitost a počet vzorů chování při seznamování závisí na zájmu ženy, pakliže ženy vykazují signály zájmu, zvýší se zájem mužů o ženy.

Výsledky dále ukázaly, že společný smích je největším prediktorem zájmu. (Grammer, Kruck, Magnusson, 1998: s. 12 – 21)

3.1 Shrnutí

Z výsledných studií je patrné, že ženy i muži vykazují při seznamování odlišné neverbální projevy. Zdá se, že interakci zahajují první ženy. Složitost a frekvence vzorů chování je při dvoření určována chováním žen. Muži projevují celkově větší zájem o ženy než ženy o muže. Za projevy zájmu můžeme u žen dle studie Grammera a kol. považovat - úpravu oděvu, stydlivý úsměv, krátký pohled, větší četnost pohybů, smích. Za projevy zájmu u mužů můžeme dle studie Grammera a kol. považovat velké množství maximalizačních pohybů, dotýkání se vlastního těla a smích.

4. Výzkumy partnerské spokojenosti

Devadesátá léta znamenala velký nárůst studií zabývajících se manželskou spokojeností. Vzrůst zájmu o tuto problematiku byl způsoben změnami v rozvodovosti (nárůst ve vyspělých zemích, zhruba každé druhé uzavřené manželství zaniká) a posunem věku vstupu do manželství (posun do vyššího věku muže i ženy). Tyto studie lze rozdělit do dvou hlavních oblastí – interpersonální procesy v manželství a manželské procesy v kontextu okolí². (Bradbury a kol., 2000: s. 965)

4.1 Interpersonální procesy v manželství

Interpersonálními procesy v manželství se začali vědci zabývat již v 70. letech, ovšem mnohem větší popularity dosáhly dle Bradburyho v 80. a 90 letech. Můžeme sem zařadit *kognitivní výzkumy*, jež se zaměřovaly na poznání manželství – především pak na interpretaci negativního partnerského chování. (Bradbury a kol., 2000: s. 966)

Dále sem můžeme zařadit výzkumy, zkoumající *afektivní stránku* manželské interakce. Výsledkem je zjištění, že afektivní stránka je při vyhodnocování kvality manželství významná. Výzkumy však nedošly ke stejným závěrům. Zatímco některé studie uvádějí, že negativní afekty jsou pro manželství škodlivé, jiné tvrdí opak. (Bradbury a kol., 2000: s. 966) Příkladem může být studie Gottmana, který se zabýval spokojeností v manželství v longitudinálním výzkumu spolu s Krokoffem.

V této studii se zabývali tím, jak páry řeší konflikty v souvislosti s predikcí spokojenosti v delším časovém úseku (3 roky). Ke studiu použili metodu pozorování s využitím kódování chování páru při sporu. Ukázalo se, že hněv a vyslovený nesouhlas, které byly běžně považovány za negativní pro vztah, nemusí být z dlouhodobého hlediska škodlivé. Sice mohou vyvolávat nespokojenost a negativní interakci, ale z dlouhodobého hlediska jsou základem spokojenosti. Studie také předkládá tři interakce, které jsou pro vztah z dlouhodobého hlediska škodlivé – obrana (včetně naříkání), tvrdohlavost a odchody během sporu. (Gottman, Krokoff, 1989: s. 47-52)

² Při následné kategorizaci výzkumů manželské spokojenosti budu především vycházet z článku Bradbury a kol, 2000.

Další oblastí výzkumu je *fyzilogie*. Stále více studií prokazuje, že původ interakce mezi manželi je fyziologický. Zajímavou studii provedli například Thomsen a Gilbert (1998), kteří dokázali, že spokojená manželství mají synchronizované sobě si korespondující fyziologické systémy na rozdíl od manželství nespokojených.

V devadesátých letech se v interpersonálních studiích mnohem více rozvíjelo *studium vzorců chování v manželství*. Zajímavou studií je longitudinální studie od Gottmana a Levensona, kteří se zabývají nespokojeností ve vztahu. (Gottman, Levenson, 1992: s. 221-233). Ve své studii nejprve testovali v roce 1983 79 manželských dvojic, které po čtyřech letech (roku 1987) znovu oslovili a studovali. V jejich výzkumu se podařilo prokázat, že existuje kontinuita mezi nespokojeností ve vztahu, oddělením manželů a následným rozvodem. Potvrzují tak pravdivost kaskádového modelu konce manželství³ v krátkodobém horizontu. Další teorie se zabývaly například vzorci - jeden z partnerů (většinou žena) kritizuje a naléhá na partnera, ten se snaží vyhnout konfrontaci a uniká z diskuse („demand/withdraw pattern“), v důsledku vzniká nespokojenost ve vztahu (Christensen, 1987).

Do interpersonálních studií můžeme dále zařadit výzkumy zabývající se *spokojeností v manželství z pohledu partnerské podpory*. Metodou denního diáře prokázali Bolger, Zuckerman a Kessler (1998), že studenti, kteří měli podporu svého partnera, vykazovali nižší stres před advokátní zkouškou. Lze sem však zařadit i studie zabývající se podporou partnerů někým zvenčí. Například Julien, Markman, Leveille, Chartrand a Begin, (1994) prokázali, že ženy se cítí po rozhovoru se svými důvěrníci, které jejich manželství kritizovaly, více vzdáleny svému partnerovi.

Interpersonální studie se v 90 letech, kvůli přibývajícím případům doloženého domácího násilí, zaměřovaly též na výzkumy týkající se *fyzického násilí v manželství*, měření agresivity i otázky, jakou roli při manželských incidentech může hrát alkohol. I přes obtížné studování skutečné fyzické agrese, kterou obvykle nelze zkoumat přímo, bylo provedeno několik observačních studií, kde bylo zjištěno, že frustrované páry, u nichž se objevilo domácí násilí, vykazovaly vyšší úroveň negativní reciprocity, zlosti a pohrdání. (Cordova, Jacobson, Gottman, & Rushe, 1993: s 559). Další zajímavé zjištění přinesl O'Leary, který pomocí longitudinální studie poukázal na to, že ženy

³ A "Cascade Model" of Marital Dissolution – ve studii je chápán: nízká manželská spokojenost -> zvažování odděleného života nebo rozvodu ->oddělení -> rozvod.

vykazují před svatbou větší agresi, než muži (44% vs. 31%), jež se v delším časovém horizontu postupně přibližuje agresi manžela. (O'Leary et al., 1989: s. 263) Výzkumy zabývající se fyzickou agresí a etnickými skupinami v USA, došly k závěru, že rozdíly v užití násilí jsou způsobeny rozdílným příjmem rodiny a vlivem akulturace.

4.2 Manželské procesy v kontextu okolí

Některé teorie přistupují ke spokojenosti v manželství z mnohem komplexnějšího hlediska, studují manželské procesy v kontextu okolí. Z užšího pohledu sem jistě patří *prvek dětí*, který se ukazuje jako pro manželské páry stabilizační, ovšem snižující kvalitu vztahu (Belsky, 1990; Waite a Lillard, 1991). V 90 letech se výzkumy zaměřily na dopad rodičovství na manželskou spokojenost a proměny manželské spokojenosti v posledním trimestru těhotenství a několik let po porodu. Páry zde vykazovaly značnou variabilitu.

Belsky a Rovine (1990) tuto proměnlivost přičítali rozdílným demografickým a osobnostním znakům a odlišnému temperamentu kojenců. Na další zajímavá zjištění poukázali Cox, Paley, Burchinal, a Payne (1999), kteří zkoumali manželské změny dva roky po porodu pomocí kontinuálního měření. Došli k závěru, že pokles kvality manželství a vzrůst negativních interakcí může být následkem pohlaví dítěte, depresivních symptomů a neplánovaného těhotenství.

Dále je nutno zmínit se o zdroji spokojenosti (nespokojenosti) v manželství, tedy o „*pozadí*“ *manželství*. Patří sem především mezigenerační výzkumy, jež se zaměřují na dopad mezigeneračních účinků na fungování rodiny a manželství a chování potomků v dlouhodobém vztahu. Tyto studie potvrdily, že děti z rozvedených rodin se později ve svém vztahu projevují jako více žárlivé a nepřátelské. (Sanders a kol., 1999)

Taktéž sem lze zařadit výzkumy zabývající se souvislostí mezi nespokojeností a afektivní poruchou. Gotlib, Lewinsohn, a Seeley (1998) prokázali, že osoby které trpěly depresí během dospívání, obvykle vstupují do manželství v nižším věku a prožívají méně spokojená manželství než lidé bez této poruchy. Velmi významný vliv na studium fungování vztahů měla dále teorie vztahové vazby (attachment), která se například zabývala otázkami, jaké vztahové zkušenosti v raném mládí se projevují v interpersonálním chování v dospělosti. (Bowlby, 1969)

Do užšího pohledu lze zařadit i problematiku *vnějších okolností*, jako například ekonomická situace, všechny typy stresorů, traumatický zážitek či další vnější vlivy, jež působí na pár. (Bradbury a kol., 2000: s. 971-972) Mnohé z těchto studií nedokládají pouze to, jak páry na tyto extrémní situace reagují, ale poukazují také na houževnatost, s níž jsou konkrétní stresové situace řešeny a jež mohou vést k posílení manželství. Tuto skutečnost dokazuje dle Bradburyho například studie Gritzse, týkající se dopadu rakoviny varlat na manželství, při níž zjistil, že tato nemoc u mnohých párů posiluje manželské vazby, nebo Schwabse, jež vyvrátil tvrzení, že úmrtí dítěte musí nutně zvyšovat riziko rozvodu.

Velká část výzkumů se věnuje ekonomickým a pracovním stresorům. Zřejmě nejkompexnější analýzu, týkající se tohoto problému, provedli dle Bradburyho Conger, Rueter a Elder na vzorku venkovské rodiny. Bylo zjištěno, že individuální nespokojenost a manželské konflikty vedou k manželské úzkosti a že v chudých rodinách je vliv ekonomického tlaku na emocionální úzkost vyšší.

Širší pohled pak představuje studium manželství z hlediska širších sociálních podmínek a institucí, které mohou mít vliv na manželskou spokojenost ze sociodemografického či geografického hlediska. Výzkumy se v této oblasti týkají například *faktorů ovlivňujících manželství*, nebo také vztahu mezi *religiozitou a manželstvím*. Na toto téma provedl dle Bradburyho (Bradbury a kol., 2000: s. 972) zajímavou studii Mahoney, který předložil, že jsou různé aspekty manželského fungování (včetně manželské spokojenosti, frekvence konfliktů a verbální agrese) spojeny se společnými náboženskými aktivitami (společné modlení) a vnímáním posvátnosti manželství. Pozornost těchto výzkumů je dále zaměřena na dopad rasismu a procesů akulturace na manželskou spokojenost.

Mnoho výzkumů, týkající se manželské spokojenosti/nespokojenosti, vidí hlavní příčinu problémů v manželství v neefektivní komunikaci, zejména ve špatných komunikačních dovednostech či ve zhoršujících se dovednostech jednoho nebo obou partnerů. Špatné komunikační dovednosti mohou vést k frustraci, hněvu a v krajních případech k užití násilí. Zajímavou studii provedli roku 1997 Burleson a Denton. Zkoumali vztah mezi čtyřmi dovednostmi (*komunikační účinnost*, zahrnující produkci zprávy, *percepční přesnost* důležitou k pochopení správných záměrů, *prediktivní přesnost*, která umožňuje předvídat, jaký bude mít zpráva vliv na druhé

a *interpersonální kognitivní složitost*, která zpracovává sociální informace a vztahuje se k vnímání sociálních dovedností) a spokojeností v závislosti na okolnostech, při kterých byla dovednost použita a typu funkce dovednosti. Studie využila vzorku 60 párů. K posouzení manželské spokojenosti byl použit Spanierův dyadický test manželského přizpůsobení a dotazník pozitivních pocitů (Positive Feeling Questionnaire – PFG) O’Learyho, Finchamana a Turkewitze. K posouzení interpersonální kognitivní složitosti byl použit dotazník kategorie rolí (Role Category Questionnaire - RCQ), ve kterém páry samostatně popisovaly, co se jim líbí a nelíbí, přičemž každý pocit byl skórován číslem interpersonálního konceptu. Zbylé komunikační dovednosti byly posuzovány komunikačním boxem měřícím, do jaké míry účastníci efektivně uskutečňují konkrétní komunikační dovednosti. (Burleson, Denton, 1997: s 892)

Výsledky ukázaly, že ženy vykazovaly vyšší úroveň kognitivní složitosti, než muži. Manželé, kteří byli přesnější v předpovídání dopadu zpráv, k sobě chovali pozitivnější pocity. Komunikační dovednosti a manželská spokojenost byly propojeny u spokojených párů, nikoli u nespokojených. Výsledky dále ukázaly, že kognitivní složitost manžela pozitivně korelovala s náklonností k manželce a ženy, které měly vysokou míru kognitivní složitosti a percepční přesnosti vzbuzovaly u svých manželů pozitivní pocity. (Burleson, Denton, 1997: s. 896)

4.3 Vnímání a měření manželské spokojenosti

Díky řadě analýz provedených v 80 letech se ustálily dvě hlavní metody k měření manželské spokojenosti: Locke - Wallacův test manželského přizpůsobení (Marital Adjustment Test – MAT 1959) a Spanierův test dyadického přizpůsobení (Dyadic Adjustment Scale – DAS 1976). Spanierův test dyadického přizpůsobení se skládá z 32 otázek a je typem Lickertovy škály. Test byl vytvořen ze vzorku manželských a rozvedených párů, kde průměr celkového skóre čítal u manželských dvojic 114,8, u rozvedených párů 70,8. Jeho výsledkem je skóre zobrazující kvalitu vztahu zkoumané dvojice.

Skóre se pohybuje od 0 do 151, přičemž čím vyššího skóre je dosaženo, tím lepší by měl být vztah. Obsahuje čtyři subškály: dyadický konsenzus (míra shody v různých oblastech života), dyadická spokojenost (interpersonální chování a vnímání

míry štěstí, směřování vztahu), dyadická koheze (společné aktivity) a projevování náklonnosti (psychická a fyzická interakce). Položky 1 -15 zjišťují míru souhlasu s partnerem u rozličných životních témat, položky 16- 24 určují četnost výskytu postojů k partnerovi, položky 25- 30 zjišťují četnost výskytu jednotlivých událostí mezi partnery, položka 31 určuje stav spokojenosti na škále od 0 – 6, položka 32 se zaměřuje na budoucí vývoj vztahu. (Fischer, 2007: 99-100)

Locke - Wallacův test manželského přizpůsobení je tvořen 15 otázkami. Otázky 1 – 8 (manipulace s rodinnými financemi, rekreace, předvedení náklonnosti, přátelé, sex, konvenčnost, životní filosofie, vztahy s příbuznými) určují míru souhlasu/nesouhlasu v daných problémech mezi partnery. Otázky 9 – 15 obsahují sedm dotazů, týkající se vztahu. Každá otázka nabízí čtyři různé odpovědi (např.: Pokud byste měli žít svůj život znovu, myslíte si, že byste: (a) měli vážný vztah s téže osobou, (b) měli vážný vztah s jinou osobu, (c) vztah už bych nechtěl/la)⁴.

⁴Locke – Wallacův test převzat z: <http://www.craigtuckerlcsw.com/assets/Locke-Wallace%20Relationship%20Adjustment%20Test.pdf>.

5. Výzkumy partnerské spokojenosti a neverbální chování

Po krátké exkurzi po vývoji výzkumů neverbálního chování mezi mužem a ženou a partnerské spokojenosti je nutno zúžit studovanou problematiku na studium partnerské spokojenosti v nonverbálním chování. Výzkumy neverbální komunikace mezi partnery probíhají mnoha metodami. Některé jsou založeny na zaznamenávání do deníků, některé na pozorování každodenního chování či řešení konfliktů.

Výzkumy neverbální komunikace většinou ukazují, že neverbální komunikace nám sděluje daleko více skutečnou spokojenost ve vztahu než slovní vyjádření. (Guerrero, 2006: s. 121) Jak uvádí Kelly, při studiu interakce šťastné dvojice se neverbální stránka komunikace často ukazuje jako více vypovídající. To, co můžeme pozorovat místo slov, jsou projevované příjemné emoce páru jako úsměv, smích, náklonnost a vřelost. (Kelly a kol, 2003: s. 729).

Výzkumy nonverbálního chování v souvislosti s partnerskou spokojeností se často dotýkají problematiky pozitivního a negativního chování, nespokojených párů, komunikačních dovedností a neverbálních projevů.

5.1 Pozitivní a negativní chování

Jako velice důležité se při studiu neverbálního chování ukazuje pozitivní chování. V některých výzkumech dokonce bylo prokázáno, že možná lze považovat projevované pozitivní chování za více vypovídající o vztahu než chování negativní. Finchman, Bradbury a kol. (1997) ve svém výzkumu ukázali, že u dvojic projevujících podobné negativní chování, jsou šťastnější ty dvojice, které projevují pozitivní chování. K podobnému zjištění došel i Gottman (1994), který tvrdí, že spokojený pár má 1:1 negativní a pozitivní chování, zatímco nespokojený 5:1. Roberts a Krokoff (1990) při svém studiu prokázali, že nespokojené páry dosahují nižšího skóre na škále nepřátelský/přátelský a nepotěšený/potěšený. Rozdíl se neprokázal na škále zaujetí.

Ve výzkumech se analogicky také projevuje, že více negativního neverbální chování vykazují nespokojené dvojice. (Gottman, 1994; Kelly a kol., 2003). Jak již bylo

zmíněno výše, ne všechny typy negativního chování lze spojit s nespokojeností. (Gottman, Krokoff, 1989)

5.2 Neverbální signály a nespokojenost ve vztahu

Mnoho studií se zabývá zkoumáním příčin nespokojených manželství. Snaží se naleznout důvody konfliktů při interakci mezi manželi. K výzkumům párů a jejich interakcím se v těchto studiích využívají v mnoha případech TAT příběhy, či standardizované inventáře. Tématice neverbálního chování a manželskému konfliktu se v 70. letech 20 století věnovali ve svém výzkumu Gottman, Markman a Notarius. Pomocí sekvenční analýzy⁵ zkoumali nezávislé kódování obsahu zprávy, afektu (neverbální doručení zprávy) a kontextu zprávy (neverbální chování posluchače) a její pozitivní či negativní dopad.

Páry nejprve individuálně vyplnily inventář a poté vedly rozhovor zaměřený na problémové oblasti vztahu. Diskuzí měly nalézt uspokojivé řešení problému. Nahraný rozhovor poté hodnotily dvě skupiny kodérů.

První skupina hodnotila obsahové kódy pomocí systému na vyhodnocení interakce párů (Couples Interaction Scoring System – CISS), jež se skládá z 8 kódů (*citový problém – jsem z toho smutná, souhlas, nesouhlas, informační problém – nemáme dostatek peněz, přisuzování myšlenek, pocitů, motivů partnerovi, rozhovor, shrnutí skutečností za partnera, shrnutí skutečností za sebe*).

Druhá skupina hodnotila kódy neverbálního chování mezi posluchačem a mluvčím zahrnující - *pozitivní obličejové podněty*: úsměv, empatický pohled, přikývnutí, oční kontakt; *negativní obličejové podněty*: mračení se, úšklebky, obavy, pláč, našťvaný, zhnusený pohled; *pozitivní hlasové podněty*: hřejivé hlasové tóny, jemné láskyplné, veselé, šťastné tóny; *negativní hlasové podněty*: tóny znějící chladně, nervózně, ustrašeně, netrpělivě, sarkasticky, vztekle, depresivně; *pozitivní podněty těla*:

⁵ Sekvenční analýza, jež vyžaduje dlouhé řetězce interakcí, byla navržena Rogerem Bakemanem. V předkládaném výzkumu byla analýza provedena s využitím tzv. Lag sekvenční analýzy sestojené Sackettem (1974). V této analýze je vybrán kód chování jako kritérium a přechodové pravděpodobnosti jsou vypočteny ze všech ostatních kódů s ohledem na kód kritéria jako funkce zpoždění kritéria. (Gottman, Markman, Notarius, 1977: s.469)

doteky, uvolnění, naklánění se k partnerovi; *negativní podněty těla*: ruce v bok, napjatý krk nebo ruce, nepozornost, úderné pohyby (Gottman, Markman, Notarius, 1977: s. 465)

Výsledky ukázaly, že negativní a neutrální neverbální kódy rozlišují obě skupiny párů. Frustrované páry lépe podávaly obsahové kódy shrnující skutečnost za sebe, než za druhého. Neverbální chování se rozlišovalo lépe u frustrovaných i nefrustrovaných párů, než verbální chování. Dále se ukázalo, že „klinické páry“ prochází na začátku rozhovoru fází, kde si stěžují, poté vstupují do smyčky výměny názorů a na konci rozhovoru se pravděpodobně neshodnou. „Neklinické páry“ pravděpodobně začínají rozhovor potvrzováním, aby se zabránilo negativním výměnám a na konci rozhovoru se shodnou. „Klinické páry“ pravděpodobně dříve pokulhávaly v pozitivní reciprocitě, než „neklinické páry“ a vykazovaly větší tendenci k reciprocitě negativních afektů. (Gottman, Markman, Notarius, 1977: s. 477)

5.3 Neverbální komunikační dovednosti

Studii, která zkoumala vztah mezi manželskou spokojeností a schopností neverbálně si porozumět, provedli Gottman a Porterfield v 80. letech 20. století. (Gottman, Porterfield, 1981: s. 817) V této studii bylo zkoumáno 42 párů, které byly rozděleny na dvě skupiny: 21 manželských párů a 21 „cizích párů“. Manželské páry nejprve měřily svou spokojenost pomocí Locke-Williamsonova inventáře manželských vztahů (Locke-Williamson Marital Relationship Inventory – MRI) a poté se účastnily úkolu, který zkoumal jejich neverbální komunikační schopnosti.

Neverbální komunikační schopnosti byly hodnoceny upravenou verzí Kahnovy škály manželské komunikace (Kahn's Marital Communication Scale - MCS II, 1970), která je založena na principu, že páry komunikují pomocí standardizovaného souboru verbální zprávy, přičemž její význam závisí na způsobu, jakým je neverbálně předána. Skupina „cizích párů“ poté shlédla videa rozhovorů manželských párů a pokoušela se číst neverbální podněty vždy opačného pohlaví.

Studie potvrdila komunikační deficit u manželů jako příjemců. Výsledky navíc ukázaly, že čím nižší byla manželčina spokojenost, tím horší byly manželovy schopnosti ženě porozumět. Nespokojená manželka měla obtížnou neverbální

komunikaci s manželem, ale tyto obtíže se neprojevíly při hodnocení cizí skupiny. Manželovy receptivní potíže se tudíž vztahují na interakci s jeho ženou. Cizí muži byli u nespokojených manželek lepšími příjemci zpráv než jejich manželé, ale u spokojených manželek byli cizí muži horšími příjemci zpráv. (Gottman, Porterfield, 1981: s. 821)

K podobným výsledkům došel Gottman (1979) v jiné studii, kde pomocí videokazety analyzoval verbální a neverbální chování párů při rozhovoru, ve kterém řešili manželské konflikty. U nespokojených párů objevil manželovu asymetrii ve schopnosti předvídat a našel afektivní chování manželky. U nespokojených párů bylo snadnější předpovídat afektivní chování od manželek, než od manželů. U spokojených párů byla schopnost předvídat symetrická. Tyto výsledky tedy dle Gottmana naznačují, že u nespokojených párů jsou manželé méně emočně vnímaví ke svým ženám, než manželky ke svým mužům.

Schopností přijímat a odesílat neverbální signály se zabývali i Miller a Perlman (2008), jež došli k závěru, že ženy jsou lepšími příjemci i odesílateli zpráv. Obdobným tématem se zabývala i Rubin (1978). Ve svém výzkumu dělnických párů zjistila, že mužova nedostatečná emocionální reakce je při interakci se ženou rozhodujícím faktorem při vzniku rodinného stresu a souvisí s manželovým iracionálním emočním vnímáním. Kelley (1978) uvádí, že manželé a manželky se vnímají v diskuzích jako racionální a citlivé. Kahn (1970) k tomuto problému uvedl hypotézu, že muži v nešťastných manželstvích negativně narušují emocionální zprávy svých žen.

5.4 Neverbální projevy a partnerská spokojenost

Harmonický vztah je dle Websterova spojení mezi zúčastněnými zakládající se na harmonii, přizpůsobení se, shodě a spřízněnosti (Bernieri, Gillis, Davis, Grahe, 1996: s. 113).

Zajímavou studii týkající se partnerství a spokojenosti provedli Degnen a Rosenthal (Rosenthal, Degnen, 1990: s. 291) ve svém výzkumu došli k závěru, že harmonický vztah může být kódován na základě expresivního chování. Metaanalýzy ukázaly, že pokud se při hodnocení harmonického vztahu nezávislými pozorovateli objevily úsměvy, přikyvování hlavou, trup nakloněný dopředu, přímá pozice těla, bylo

hodnocení vztahu pozitivnější, zatímco zrcadlení a přímý pohled byly s pozitivitou spojovány méně.

Studie Bernieriho, Gillise, Davise a Graha, (Bernieri, Gillis, Davis, Grahe, 1996: s. 120) jež k posouzení harmonického vztahu využívaly čochkový model⁶, zjistily, že vnímání harmonického vztahu při debatě je dáno především expresivitou (živé, aktivní neverbální chování, ochotně vyjadřující emoce), gesty (u žen), společným mlčením, držením těla, blízkostí, rasovou podobností, úsměvem, příkyvováním a vlastní vnímání pozitivního vztahu je dáno synchronií těl a společnou blízkostí.

Zajímavou studii zkoumající, zda každodenní interakce (žertovné chování manžela, žertovné chování manželky, humor atd.) korelují s pozitivním afektem během vztahu, provedli Gottman a Driver (Gottman, Driver, 2004: s. 303). Za pozitivní afekt vztahu byl považován vtipný komentář během konfliktní diskuze. Tento komentář byl považován za vtipný, pouze pokud byla následná reakce partnera smích. Výzkumu se účastnilo 49 novomanželských párů různé spokojenosti. Nejprve vedli konfliktní diskuzi v polopřirozeném prostředí laboratorního bytu, jež byla nahrávána. Při této diskuzi se kódovaly pozitivní a negativní emoce pomocí specifického kódovacího systému (Specific Affect Coding System -SPAFF). O několik týdnů později byly páry nahrávány ve stejném prostředí laboratoře po dobu 24 hodin. Z této nahrávky byla použita 10 minutová část - večeře. K zachycení každodenních interakcí byl vytvořen nový pozorovací kódovací systém, zkoumající způsoby, jak páry zahajují interakce a jaké jsou jejich reakce při interakcích. Zahrnoval tři kategorie reakcí (odvrácení se od partnera - negativní, otočení se k partnerovi - pozitivní a odvrácení se – ignorování).

Výsledky (Gottman, Driver, 2004: s. 308-309) potvrdily hypotézu, že každodenní interakce přispívají k pozitivním pocitům při konfliktu. Výsledky ukázaly, že laškovné chování manžela, přispívá k entuziasmu manželky a umožňuje řešení konfliktu s humorem. Dále se ukázalo, že entuziasmus a laškovné chování manželky má vliv na manželovu náklonnost během konfliktu. Výzkum dále prokázal, že smích je jedním z nejdůležitějších okamžiků při diskuzi párů. Schopnost používat pozitivní vliv (např. humor- smích nebo náklonnost) během konfliktu je nezbytná pro budoucí spokojenost vztahu.

⁶ Čochkový model vychází z předpokladu, že při hodnocení a percepci např. interpersonálních interakcí jedinec preferuje subjektivně významné prvky.

5.5 Shrnutí

Z předkládaných výzkumů vyplývá, že pozitivní neverbální chování podporuje partnerskou spokojenost, naproti tomu negativní neverbální chování partnerskou nespokojenost (Gottman, 1994), ženy se dle studií zdají být lepšími příjemci zpráv než muži, (Gottman, Porterfield, 1981) při nespokojenosti i lepšími odesílateli (Gottman, 1979). Za neverbální projevy související se spokojeností můžeme u obou pohlaví považovat: úsměvy, přikyvování hlavou, trup nakloněný dopředu, přímou pozici těla, (Rosenthal, Degen, 1990) expresivitu, gesta, úsměv, přikyvování, synchronii těl (Bernieri, Gillis, Davis, Grahe, 1996) a smích. (Gottman, Driver, 2004)

Praktická část

6. Metodologický základ

Cílem předkládaného výzkumu a bakalářské práce, je zjistit vztah mezi neverbálními projevy a partnerskou spokojeností prostřednictvím kvantitativního výzkumu. Odhalit, které neverbální projevy korelují se spokojeností (tj. vyskytují se víc u spokojených než nespokojených párů), charakterizovanou výsledky Spanierova testu dyadického přizpůsobení, a nalézt případnou podobu tohoto vztahu. Studie se zúčastnilo 44⁷ párů. Spokojenost vztahu byla měřena pomocí výsledného skóru Spanierova testu dyadického přizpůsobení a jeho jednotlivých subškál (dyadický konsenzus, dyadická spokojenost, dyadická koheze a projevování náklonnosti)⁸.

Kódování proběhlo ze záznamu rozhovoru dvojic s experimentátorem. Z videozáznamu se kodovaly první tři minuty, během nichž, partneři odpovídali na neutrální otázky („Co pro Vás bylo motivací zúčastnit se výzkumu?“ „Jak vypadá Váš běžný všední společný den?“ „Co dělal Váš partner předešlý den?“). Kodovalo se 33 neverbálních projevů, které byly rozděleny do čtyř kategorií: projevy flirtu, vztahové intimní projevy, vztahové přátelské projevy, odmítavé a negativní projevy. Kódování proběhlo pomocí programu Interact 8.

Na základě prostudované literatury se domnívám, že neverbální projevy budou korelovat s partnerskou spokojeností. Předpokládám následující obecné vztahy:

Pozitivní korelaci projevů flirtu se Spanierovým skórem a jednotlivými subškálami, na základě studie Grammera a kol. (Grammer a kol., 2000), kde byly prokázány pozitivní korelace s projevy flirtu. (1. Výzkumná hypotéza)

Pozitivní korelaci vztahových projevů se Spanierovým skórem a jednotlivými subškálami, na základě výzkumu Rosenthala a Tickle – Deggena (Rosenthal, Tickle-Deggen, 1990), jež potvrdili korelaci mezi vztahovými projevy a partnerskou spokojeností. (2. Výzkumná hypotéza)

⁷ Studie obsahovala nejprve 45 párů, jeden pár však musel být kvůli nekonzistentním výsledkům vyřazen.

⁸ Viz níže.

Negativní korelaci negativních neverbálních projevů se Spanierovým skórem a jednotlivými subškálami, na základě studie Finchmana a kol., (Finchman a kol., 1997), kde bylo potvrzeno, že negativní neverbální chování koreluje s nespokojeností vztahu. (3. Výzkumná hypotéza)

Jelikož jsou ženy expresivnější a vykazují větší přesnost při odesílání neverbálních signálů, se dále domnívám⁹, že budou vykazovat silnější korelace než muži (4. Výzkumná hypotéza).

Na základě prostudované literatury¹⁰, předpokládám, že nejsilnějšími prediktory spokojenosti budou z výše uvedených neverbálních pozitivních projevů úsměv a smích (5. Výzkumná hypotéza).

Po analýze neverbálního chování bude možné vyhodnotit, které neverbální projevy souvisí se spokojeností. Dále bude možno odhalit, zda existují rozdíly mezi muži a ženami, a které projevy neverbálního chování se projevují častěji nebo po delší dobu. K analýze dat bude použita regresní i regresní vícenásobná analýza (v SPSS metoda backward) a Spearmanův korelační koeficient. K analýzám bude použit program SPSS.

6.1 Výběr vzorku

Výzkumu se účastnilo 44 heterosexuálních bezdětných párů (88 respondentů). Věk jednotlivých párů se pohyboval v rozmezí 22 – 39 (průměrný věk žen: 25,7, průměrný věk mužů: 26,4). Délka vztahu byla v rozmezí od 2 do 9 let (průměr: 5,2 let). Délka společného soužití byla v rozmezí od 6 měsíců do 8 let (průměr: 2,7 let). Mezi rekručními kritérii byl (1) věk, respondenti museli být ve věkovém rozmezí 18 – 40 let, dále bezdětnost dvojice (2), kohabitace (3) a ve vztahu museli být minimálně 2 roky (4). Všichni účastníci byli českého původu kromě 4 žen ze Slovenska, všichni však po delší dobu žili v Praze.

⁹ Na základě knihy: Richmond, Mc.Croskey Nonverbal Behavior In Interpersonal Relations, kde autoři uvádějí, že ženy jsou v neverbální komunikaci expresivnější než muži, a knihy Miller, R, & Perlman, D. (2008) Intimate relationships, kde autoři uvádí, že ženy jsou lepšími odesílatelkami zpráv.

¹⁰ Na základě článku: Gotman, J.,Driver, J.L.2004. *Daily Marital Interactions and Positive Affect During Marital Conflict Among Newlywed Couples*, kde autoři uvádí, že schopnost používat smích nejvíce ovlivňuje budoucí spokojenost vztahu.

Příjem zkoumaných osob byl značně odlišný, neboť účastníky byli jak studenti, tak vysocí manažeři, nicméně průměrný příjem vzorku byl srovnatelný s úrovní uváděnou Českým statistickým úřadem. Ve studovaném vzorku byl vyšší počet vysokoškoláků (39,8%), než je ve skutečnosti ve studované kohortě (12.8%). (Havlíček a kol., 2011)

Osoby byly rekrutovány pomocí letáků v gynekologických ordinacích a kontaktovány výzkumníky telefonicky nebo emailem. Účast respondentů tedy byla založena na dobrovolném přihlášení se do výzkumu, jenž byl motivován finanční odměnou 2000 Kč. Pokud dvojice splňovala všechna rekruční kritéria, byla přijata. Vzorek je celkově značně různorodý s velkým věkovým rozpětím, s rozdílnou sociální základnou i délkou vztahu, spolubydlení a vzdělání.

6.2 Sběr dat

Sběr dat se uskutečnil v kontextu rozsáhlejšího výzkumu organizovaného FHS a 1. LF UK projektu Intimate Behavior in Cohabiting Couples, který probíhal od roku 2006 do 2008. Celý sběr dat se odehrával na katedře Antropologie Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze. Při sběru dat bylo dohlíženo na dodržení standardizovaných podmínek.

6.3 Etické otázky

Se získanými daty bude nakládáno ve smyslu zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, a o změně některých dalších zákonů, v platném znění. Data jsou plně anonymizována a označována pomocí zkratk či čísel. Tajně pořízené videonahrávky byly ihned po skončení rozhovoru páru předloženy a k jejich zařazení do výzkumu bylo zapotřebí písemného souhlasu každého páru. Všechny páry s poskytnutím nahrávky k výzkumu souhlasily.

6.4 Postup

Každý jedinec z heterosexuálního páru nejprve vyplnil sérii dotazníků, mezi kterými byl i Spanierův test dyadického přizpůsobení. V další části probíhal s každým účastníkem standardizovaný rozhovor s experimentátorem, který byl nahráván na diktafon. Rozhovor probíhal za standardizovaných podmínek v experimentální místnosti. Po tomto rozhovoru byli partneři fotografováni a také odevzdávali vzorky svých slin. Později absolvovali společný rozhovor s experimentátorem, ve stejné experimentální místnosti. Partneři seděli vedle sebe na pohovce a experimentátor čelem k nim na židli.

Rozhovor byl polostrukturovaný a byly v něm pokládány neutrální otázky. Páru byly položeny tyto otázky: „Co pro Vás bylo motivací zúčastnit se výzkumu?“ „Jak vypadá Váš běžný všední společný den?“ případně, pokud pár odpovídal rychle, byla položena i třetí otázka: „Co dělal Váš partner předešlý den?“ Tento rozhovor byl zakončen společným úkolem – měli vymyslet závěr povídky o partnerské krizi.

Při tomto rozhovoru byli partneři nahráváni skrytou kamerou (o nahrávce byli ihned po skončení rozhovoru informováni). Poté byli účastníci požádáni, aby podepsali souhlas, k použití záznamu pro vědecké účely. V případě, že pár nesouhlasil, záznam byl neprodleně smazán. Pro zajištění co nejnižšího ovlivnění výzkumníka byly nahrávky přečíslovány. Osoba, která prováděla přečíslování, s daty zacházela ve smyslu zákona o ochraně osobních údajů (citován výše).

6.5 Měření

a) Kódování

Pro kódování byly využity první 3 minuty společného rozhovoru páru od položení první otázky (během těchto tří minut byly páru položeny otázky: „Co pro Vás bylo motivací zúčastnit se výzkumu?“ „Jak vypadá Váš běžný všední společný den?“ případně, pokud pár odpovídal rychle, byla položena i třetí otázka: „Co dělal Váš partner předešlý den?“). Pro vyhodnocení neverbální komunikace párů byl sestaven etogram, jenž je katalogem pro sledované neverbální chování. Standardizovaný etogram zaručí jednoznačnost a objektivitu při hodnocení videí. Podoba etogramu je součástí přílohy.

Etogram¹¹ tohoto výzkumu byl sestaven na základě přečtené literatury a to s důrazem stanovit základní prvky neverbálního chování, které reflektují spokojenost/nespokojenost ve vztahu.

Etogram je členěn do 3 kategorií: *Projevy flirtu, vztahové projevy*¹², *projevy, negativní a odmítavé projevy* a skládá se z 33 neverbálních projevů.¹³

Každý neverbální projev byl kódován pomocí programu Interact 8. Program Interact byl vytvořen právě pro analýzu a sběr dat behaviorálního chování. Lze do něj zanezt vytvořené kategorie a kódy a velmi snadno s ním pracovat. Data jsou pak velmi jednoduše zpracovávána pomocí klávesových zkratk (kódování probíhá stiskem jednoho konkrétního klávesnicového klíče v okamžiku výskytu), které si výzkumník může sám v programu nastavit. Lze sledovat jak četnost jednotlivých prvků nonverbálního chování, tak jeho délku. (V příloženém etogramu, je zaneseno které projevy jsou pozorovány z hlediska četnosti a které z hlediska délky.) Výhodou etogramu je získaný výsledný soubor dat, který lze velmi jednoduše statisticky vyhodnotit. Každý akt byl kódován dvakrát – zvlášť pro muže a zvlášť pro ženu.

b)Dotazník

Pro měření partnerské spokojenosti byl použit Spanierův test dyadického přizpůsobení. Spanierův test dyadického přizpůsobení¹⁴ se skládá z 32 otázek a je typem Lickertovy škály. Jeho výsledkem je skóre zobrazující kvalitu vztahu zkoumané dvojice. Spanierův test dyadického přizpůsobení byl vytvořen ze vzorku manželských a rozvedených párů, kde průměr celkového skóre čítal u manželských dvojic 114,8,

¹¹ Literatura použita k sestavení etogramu: Bernieri, F., Gillis, J.S., Davis, M.J., Grahe, E.J. 1996. Dyad Rapport and the Accuracy of Its Judgment Across Situations: A Lens Model Analysis, Renninger, L.A., Wade, J., Grammer, K. 2004. Getting that female glance: Patterns and consequences of male nonverbal behavior in courtship contexts, Shotland, R.L., Craig, M.J. 1988. Can Men and Women Differentiate Between Friendly and Sexually Interested Behavior?, Guerrero, L., Foyd, K. 2006. Nonverbal Communication in Close Relationship. Volba jednotlivých prvků byla zvolena dle vzoru p. Schejbalové

¹² Obsahuje podskupiny vztahové intimní projevy, přátelské vztahové projevy.

¹³ Etogram k nahlédnutí v příloze

¹⁴ Část otázek z testu bylo přímo přebráno z Locke-Walleceova dyadického testu manželství a není tak překvapením, že s výsledky tohoto testu silně korelují.

u rozvedených párů 70.8. Skóre se pohybuje od 0 do 151, přičemž čím vyššího skóre je dosaženo, tím lepší by měl být vztah. (Fischer, 2007: 99-100).

Celkový skór tvoří suma všech položek. Obsahuje čtyři subškály: dyadický konsenzus (míra shody v různých oblastech života), dyadická spokojenost (interpersonální chování a vnímání míry štěstí, směřování vztahu), dyadická koheze (společné aktivity) a projevování náklonnosti (psychická a fyzická interakce). Položky 1-15 zjišťují míru souhlasu s partnerem u rozličných životních témat (např. míra souhlasu s životní filosofií, záležitostí dovolené, financí, přátel). Položky 16 - 24 určují četnost výskytu postojů k partnerovi (Důvěřujete své partnerce?, Litoval jste někdy, že jste se oženil?). Položky 25 - 30 zjišťují četnost výskytu jednotlivých událostí mezi partnery (společný smích, společná práce na projektu). Položka 31 určuje stav spokojenosti na škále od 0 - 6, položka 32 se zaměřuje na budoucí vývoj vztahu.

c) Analýza dat

Nejprve byly vyřazeny všechny proměnné, jež se nevyskytovaly, alespoň u jedné čtvrtiny vzorku. Zbylé proměnné byly převedené do z-scorů. Tento přístup umožňuje kombinovat frekvence, doby trvání (a další projevy s např. různou intenzitou výskytu, různou váhu), na souhrnné indexy. Nevýhodou z-scorů je zkreslení dat (behaviorálnímu aktu s menší frekvencí je při jeho výskytu automaticky připsána větší hodnota). Poté byl vytvořen kompozitní skór, sečtením všech z-scorů všech zbylých neverbálních projevů v jednotlivých kategoriích. K výpočtům dat byl použit program SPSS.

Díky dostatečnému vzorku respondentů, byla pro zvolené téma vybrána kvantitativní metoda, která zajišťuje vyšší reprezentativitu a možnost zobecnění získaných poznatků. K analýze dat byl zvolen Spearmanův korelační koeficient a vícenásobná regresní analýza - metoda backward. Korelace určuje sílu závislosti dvou veličin (nepoužívá se k predikci), naproti tomu regrese představuje způsob závislosti náhodné veličiny na jiné veličiny a může být použita k predikci. (Hendl, 2006: s.337)

Korelace je statistická metoda, jež určuje míru stupně spojitosti dvou proměnných. (Hendl, 2006: s. 240-241) Proměnné jsou korelované, pakliže určité hodnoty jedné proměnné inklinují ke společnému výskytu s určitými hodnotami druhé

proměnné. Můžeme se setkat s neexistencí korelace (stejná pravděpodobnost výskytu proměnných X, Y), s absolutní korelací (s hodnotou proměnné X se vyskytuje právě jedna hodnota Y), s pozitivní korelací (Y má tendenci zvýšit se, když se zvýší X), negativní korelací (pokud má Y tendenci se snižovat, když se X zvyšuje) a s nulovou korelací (Y nemá tendenci se snižovat ani zvyšovat, když se X zvyšuje).

K analýze dat byl vybrán Spearmanův korelační koeficient, jehož hlavní výhodou je, že zachycuje monotónní vztahy (ne pouze lineární, ale obecně rostoucí nebo klesající), proto jej používáme, když nemůže předpokládat linearitu očekávaného vztahu. Lze jej využít v případě, že potřebujeme rychlý, rezistentní odhad korelačního koeficientu nebo k testování možnosti přítomnosti monotónního trendu. (Hendl, 2006: s. 259)

Spearmanova korelace byla stejně jako regresní analýza nejprve provedena pro muže a ženy bez rozdílu, poté zvlášť pro muže a ženy. Korelace byla provedena pouze u neverbálních projevů, jež se vyskytly alespoň u jedné čtvrtiny zkoumaných. Pro větší hloubku zjištění se zkoumala spojitost těchto projevů s výsledným Spanierovým skórem i s výsledky jednotlivých subškál.

Regresní analýza je statistická metoda, jež se používá, když chceme zjistit předpoklady vztahu mezi závislou proměnnou a mezi jednou nebo více nezávislými proměnnými (Archdeacon, 1994: s. 140). Proměnná, kterou chceme předvídat, se nazývá závislá proměnná (v našem případě se u vícenásobné regresní analýzy se jedná o výsledný skór Spanierova testu/výsledek dyadické spokojenosti). Proměnná, kterou používáme k predikci jiných proměnných, se nazývá nezávislá (v našem případě se u vícenásobné regresní analýzy o všechny čtyři kompozitní skóry dohromady). Cílem regresní analýzy je zjistit, jak predikuje neverbální chování partnerskou spokojenost.

Pro posouzení nejsilnějšího a zároveň základního korelačního vztahu, byla k analýze dat zvolena vícenásobná regresní analýza – metoda backward (začíná s plným modelem a postupně odebírá prediktory). Vícenásobná regresní analýza pracuje s jednou závislou a více nezávislými proměnnými.

Regresní analýza byla provedena nejprve pro všechny studované (muže a ženy bez rozdílu). Závislou proměnnou představoval nejprve výsledný skór Spanierova testu, poté dyadická spokojenost - jedna ze subškál Spanierova testu. Tato subškála byla

vybrána, jelikož nejvíce souvisí s partnerskou spokojeností. Vypovídá o interpersonálním chování, vnímání míry štěstí a směřování vztahu. Poté byla regrese provedena zvlášť pro muže a ženy. Nejprve s výsledným skórem Spanierova testu dyadického přizpůsobení, poté s dyadickou spokojeností.

6.6 Výsledky

Nejprve byl zkoumán vztah dvou proměnných pomocí Spearmanovy korelace. Spearmanův korelační koeficient byl prováděn nejdříve pro obě pohlaví bez rozdílu, poté zvlášť pro muže a ženy. Na počátku se zkoumal vztah mezi neverbálními projevy s výsledným skórem Spanierova testu, poté s výsledky jednotlivých subškál.

Pakliže byli bráni muži a ženy bez rozdílu, prokázala se pozitivní korelace se Spanierovým skórem pouze u krčení ramen ($r=0,30$; $p=0,004$). Při zkoumání vztahu mezi neverbálními projevy u všech studovaných s výsledky jednotlivých subškál, byla nalezena pozitivní korelace u subškály dyadický konsensus s krčením ramen ($r=0,25$; $p=0,02$), s rychlým pohledem ($r=0,20$; $p=0,06$), s dolní pozicí těla směrem k partnerovi ($r=0,34$; $p=0,023$) a negativní korelace s přímou dolní pozicí těla ($r=-0,352$; $p=0,02$). U subškály projevy náklonnosti byla nalezena pozitivní korelace s objetím ($r=0,263$; $p=0,013$), s horní pozicí těla směrem k partnerovi ($r=0,395$; $p=0,008$), s dolní pozicí těla směrem k partnerovi ($r=0,359$; $p=0,017$) a negativní korelace s přímou dolní pozicí těla ($r=-0,32$; $p=0,03$). U všech studovaných byla dále nalezena pozitivní korelace u subškály dyadická spokojenost s krčením ramen ($r=0,202$; $p=0,059$) a negativní korelace s vrtěním hlavou ($r=-0,358$; $p=0,017$). U dyadické koheze byla nalezena pozitivní korelace s krčením ramen ($r=0,23$; $p=0,03$) a přikyvováním ($r=0,37$; $p=0,01$)

Dále byl Spearmanův korelační koeficient prováděn zvlášť pro muže a ženy. U žen se prokázal signifikantní vztah s výsledným Spanierovým skórem pouze u krčení ramen ($r=0,40$; $p=0,01$). U subškály dyadický konsensus byla nalezena pozitivní korelace s krčením ramen ($r=0,27$; $p=0,07$), s dolní pozicí těla směrem k partnerovi ($r=0,34$; $p=0,02$) a negativní korelace s přímou dolní pozicí těla ($r=-0,352$; $p=0,019$). Subškála projevy náklonnosti vykazovala u žen pozitivní korelace s horní pozicí těla směrem k partnerovi ($r=0,39$; $p=0,008$), dolní pozicí těla směrem k partnerovi ($r=0,36$; $p=0,2$) a negativní korelaci s přímou dolní pozicí těla ($r=-0,320$; $p=0,03$).

U subškály dyadická spokojenost se prokázal signifikantní vztah s krčením ramen ($r=0,33;p=0,03$), se smíchem ($r=0,29;p=0,04$) a negativní korelace s vrtěním hlavou ($r=-,358;p=0,017$). S dyadickou kohezí u žen pozitivně korelovalo krčení ramen ($r=0,35;p=0,02$) a přikyvování hlavou ($r=0,4;p=0,01$)

U mužů se nenalezl žádný signifikantní vztah u výsledného Spanierova skóru. U dyadického konsenzu se prokázala pozitivní korelace s úsměvem ($r=0,03; p=0,05$), s dolní pozicí těla směrem k partnerovi ($r=0,34; p=0,02$) a negativní korelace s přímou pozicí těla ($r=-0,35; p=0,02$). U subškály projevy náklonnosti se u mužů prokázal signifikantní vztah s objetím ($r=0,36; p=0,02$), s dolní pozicí těla směrem k partnerovi ($r=0,36;p=0,02$), s horní pozicí těla směrem k partnerovi ($r=0,4;p=0,01$) a negativní korelace s přímou dolní pozicí těla ($r=-0,32; p=0,03$). Subškála dyadická spokojenost pozitivně korelovala s flirtujícím úsměvem ($r=0,3; p=0,05$) a negativně korelovala s vrtěním hlavou ($r=-0,36; p=0,017$). U dyadické koheze se u mužů prokázala pozitivní korelace s přikyvováním ($r=0,4; p=0,01$).¹⁵

V dalším souboru analýz byla hledána predikce hodnot závislých proměnných (kompozitní skóry všech kategorií) pomocí vícenásobné regresní analýzy metodou backward. Vícenásobná regresní analýza byla nejprve provedena pro obě pohlaví dohromady pro celkový Spanierův skór a pro subškálu dyadická spokojenost. Poté zvlášť pro muže a ženy. U regresní analýzy obou pohlaví a mužů se neprokázal žádný ideální model ani u celkového skóre Spaniera ani u dyadické spokojenosti. U žen se u celkového Spanierova skóru neprokázal žádný model,¹⁶ u dyadické spokojenosti výsledný model zahrnoval korelaci o hodnotě ($r=0,28; p= 0,062$) mezi dyadickou spokojeností a vztahovými přátelskými projevy¹⁷.

6.6.1 Shrnutí výzkumných hypotéz na základě zjištěných výsledků

Z předchozích výsledků vyplývá, že byla potvrzena první výzkumná hypotéza (Předpokládám, pozitivní korelaci projevů flirtu se Spanierovým skórem a jednotlivými

¹⁵ Tabulky č. 1-5

¹⁶ Tabulky č. 6-9,11

¹⁷ Tabulka č. 10

subškálami). Projevy flirtu (krčení ramen, rychlý pohled, flirtující úsměv) pozitivně korelovaly se Spanierovým skórem i s jednotlivými subškálami.

Druhá výzkumná hypotéza (domnívám se, že vztahové projevy budou pozitivně korelovat se Spanierovým skórem a jednotlivými subškálami), nebyla potvrzena. U Spanierova skóru se neprokázala žádná signifikantní korelace se vztahovými projevy u mužů, žen ani u obou pohlaví bez rozdílu. V jednotlivých subškálách pozitivně korelovaly vztahové projevy dolní pozice těla směrem k partnerovi, objetí, horní pozice těla směrem k partnerovi, přikyvování, smích, úsměv a negativně korelovala přímá dolní pozice těla.

Třetí výzkumná hypotéza (předpokládám negativní korelaci negativních neverbálních projevů se Spanierovým skórem a jednotlivými subškálami) byla potvrzena v subškále dyadická spokojenost u mužů, žen i obou pohlaví bez rozdílu a u negativní korelace se záporným vrtěním hlavou. V ostatních subškálách ani ve Spanierově skóru nebyla prokázána žádná negativní korelace.

Čtvrtá výzkumná hypotéza (jelikož jsou ženy expresivnější a vykazují větší přesnost při odesílání neverbálních signálů, budou vykazovat silnější korelace než muži) byla potvrzena u výsledného Spanierova skóru, kde ženy vykazovaly korelaci (s projevem krčení ramen), u mužů se však žádný signifikantní vztah neprokázal.

Pátá výzkumná hypotéza (předpokládám, že nejsilnějšími prediktory spokojenosti budou z výše uvedených neverbálních pozitivních projevů úsměv a smích), nebyla potvrzena. Ačkoli úsměv i smích pozitivně koreloval s dyadickou spokojeností (u mužů i žen), jež z jednotlivých subškál nejvíce souvisí s partnerskou spokojeností, nemůžeme tyto projevy považovat za nejsilnější prediktory spokojenosti. Za nejsilnější prediktory u obou pohlaví bez rozdílu můžeme dle Spanierova skóru považovat krčení ramen. Za nejsilnější prediktor náklonnosti můžeme dle výsledků považovat u obou pohlaví horní pozici i dolní pozici těla směrem k partnerovi a objetí.

6.7 Diskuze

U jednotlivých párů bylo nalezeno několik individuálních neverbálních projevů, jež souvisí s jejich aktuální partnerskou spokojeností. U obou pohlaví bez rozdílu se to

týká zejména krčení ramen s výsledným Spanierovým skórem, horní i dolní pozice těla směrem k partnerovi, objetí s projevy náklonnosti, přikyvování s dyadickou kohezí. Tato zjištění naznačují, že neverbálních projevy - krčení ramen, horní i dolní část těla nakloněná k partnerovi, objetí, přikyvování pozitivně koreluje s partnerskou spokojeností. K podobnému zjištění došli Rosenthal a Degnen (Degnen, L., & Rosenthal, R. 1990), jež uvádějí, že při výskytu úsměvů, přikyvování hlavou, nakloněného trupu, přímé pozice těla bylo hodnocení vztahu pozitivnější. Zjištění, že neverbální projevy – krčení ramen jako jediné pozitivně korelovaly u všech studovaných s výsledným Spanierovým skórem, můžeme považovat za nové. Tato zjištění podporují první výzkumnou hypotézu.

U žen byl nalezen pozitivní vztah zejména s výsledným Spanierovým skórem u krčení ramen, smíchem s dyadickou spokojeností, horní pozicí těla s projevy náklonnosti. Přikyvováním s dyadickou kohezí. Tyto výsledky naznačují, že krčení ramen, smích, přikyvování, horní pozice těla směrem k partnerovi pozitivně koreluje s partnerskou spokojeností u žen. Regresní analýza vyhodnotila u žen výsledný model, jež zahrnoval korelaci mezi dyadickou spokojeností a vztahovými přátelskými projevy.

U mužů nebyla nalezena žádná signifikantní souvislost mezi neverbálními projevy a Spanierovým skórem. Toto zjištění může souviset s tím, že muži jsou horšími odesílateli neverbálních signálů než ženy, což mohlo způsobit jejich nesprávné neverbální kódování (Miller, & Perlman, 2009), dále pak s tím, že ženy jsou celkově více expresivní (Richmond, McCroskey 2004). Proto by bylo zajímavé zaměřit se v dalším výzkumu pouze na mužské neverbální projevy, jež souvisí s partnerskou spokojeností. Upravit data tak, aby odpovídala spíše mužským neverbálním projevům spokojenosti, vzhledem k tomu, že se některé neverbální projevy objevují především u žen (např. hraní si s vlasy, dotýkání se, skloněná hlava). Toto zjištění podporuje čtvrtou výzkumnou hypotézu.

V jednotlivých subškálách se u mužů prokázala pozitivní souvislost zejména u dolní pozice těla a objetí s projevy náklonnosti, přikyvováním s dyadickou pozicí a flirtujícím úsměvem s dyadickou spokojeností. Výsledky naznačují, že dolní pozice těla, objetí, přikyvování a flirtující úsměv koreluje s partnerskou spokojeností u mužů.

V jednotlivých subškálách se u žen i mužů objevoval smích a úsměv v pozitivní souvislosti s dyadickou spokojeností, subškálou, jež nejvíce souvisí s partnerskou

spokojeností. Mnohé studie opakovaně dokazují, že jsou tyto projevy silnými prediktory partnerské spokojeností. (Gotman, J, Driver, J.L. 2004)

U obou pohlaví bez rozdílu, mužů i žen, byla opakovaně zjištěna u jednotlivých subškál negativní korelace s vrtění hlavou a přímou dolní pozicí těla. Zjištění, že negativní přímá pozice těla negativně koreluje s partnerskou spokojeností, je v rozporu s výzkumem Rosenthala a Tickle-Degnena (Tickle-Degnen, L., & Rosenthal, R. 1990). U negativních a odmítavých signálů se celkově prokázalo velmi málo korelací. Proto by bylo vhodné zaměřit se v dalším výzkumu na negativní neverbální projevy související s partnerskou spokojeností. Případně by mohlo být zajímavé zaměřit se v další studii i na neverbální projevy interakce páru.

Celkově studie doložila korelaci neverbálních signálů s partnerskou spokojeností podrobnou analýzou jednotlivých neverbálních projevů mezi ženami, muži i obou pohlaví bez rozdílu. V další studii by měly být podrobněji prozkoumány negativní a odmítavé signály v souvislosti s partnerskou spokojeností a neverbální projevy partnerské spokojenosti mužů.

6.8 Hodnocení kvality výzkumu

Problematickou stránkou výzkumu je především výběr vzorku, který může být ovlivněn samovýběrem. Páry se samy přihlašovaly a je tak jisté, že mezi studovanými je jen určitá ne zcela reprezentativní část populace (ti, co mají zájem být studováni). Zastoupení vybraných mladých bezdětných párů zcela neodpovídá zastoupení bezdětných párů v populaci ČR (např. procento vysokoškolsky vzdělaných), a vzorek tak není zcela reprezentativní. Další problematickou stránkou je nemožnost zabránit aktuálním emočním a motivačním rozpoložením páru, které jistě mají vliv na projevy nonverbálního chování v nahrávce. Za další problém považuji fakt, že jedinci v dotaznících nemuseli hovořit pravdu. V takovém případě můžeme hovořit spíše o deklarované spokojenosti. Problematická je také nutnost vyhodnocovat videa se zvukem, neboť jinak není možné odlišit úsměv od smíchu. Při vyhodnocování videí jsem si této skutečnosti byla vědoma a snažila jsme se být co nejméně ovlivněna sděleními a hlasovými projevy párů.

7. Závěr

Cílem předkládané bakalářské práce bylo nalézt spojitost mezi neverbálními projevy a spokojeností mezi heterosexuálními partnery. Práce se pokusila odhalit projevy spokojenosti (popřípadě nespokojenosti), zjistit, které prvky neverbálního chování se vyskytují u mužů a žen, jaké projevy budou se spokojeností nejsilněji korelovat a jaké zákonitosti můžeme v problematice partnerské spokojenosti nalézt. Předkládaná bakalářská práce dále ověřila výzkumné hypotézy, jež byly sestavené na základě prostudované literatury.

Vztah mezi neverbálními projevy a partnerskou spokojeností byl zkoumán kvantitativním výzkumem, prostřednictvím Spearmanova korelačního koeficientu a vícenásobné regresní analýzy. Spokojenost vztahu byla měřena pomocí výsledného skóru Spanierova testu dyadického přizpůsobení a jeho jednotlivých subškál. Studie prokázala spojitost mezi jednotlivými neverbálními projevy mezi ženami, muži i obou pohlaví bez rozdílu.

Bylo potvrzeno několik výzkumných hypotéz: První výzkumná hypotéza, jež předpokládala, že projevy flirtu budou pozitivně korelovat s výsledným Spanierovým skórem i výsledky jednotlivých subškál, třetí výzkumná hypotéza, jež předpokládala, že odmítavé a negativní projevy budou negativně korelovat s výsledným Spanierovým skórem a s výsledky jednotlivých subškál.

Výsledky nepotvrdily druhou výzkumnou hypotézu, jež předpokládala, že vztahové projevy budou pozitivně korelovat se Spanierovým skórem a jednotlivými subškálami. U Spanierova skóru se neprokázala žádná signifikantní korelace se vztahovými projevy u mužů, žen ani u obou pohlaví bez rozdílu. V jednotlivých subškálách se objevila pozitivní i negativní korelace se vztahovými projevy. Čtvrtá výzkumná hypotéza, jež předpokládala, že ženy budou vykazovat silnější korelace, byla potvrzena u výsledného Spanierova skóru, nikoli v jednotlivých subškálách. Pátá výzkumná hypotéza, jež předpokládala, že nejsilnějšími prediktory spokojenosti budou z neverbálních projevů úsměv a smích, nebyla potvrzena.

Výsledky celkově ukázaly, že za nejsilnější prediktor spokojenosti u obou pohlaví bez rozdílu můžeme dle Spanierova skóru považovat krčení ramen. Za nejsilnější prediktor náklonnosti můžeme dle zjištění považovat u mužů i žen horní

pozici i dolní pozici těla směrem k partnerovi a objetí. Za nejsilnější prediktory nespokojenosti můžeme dle jednotlivých subškál považovat záporné vrtění hlavou a přímou dolní pozici těla.

Studie doložila korelaci neverbálních signálů s partnerskou spokojeností, odhalila, jaké prvky neverbálních projevů souvisejí s partnerskou spokojeností u mužů a žen. Předložila, jaké neverbální projevy pozitivně korelují s partnerskou spokojeností a jaké prvky neverbálního chování negativně korelují s partnerskou spokojeností.

Použitá literatura

1. Addington, D. W. 1968. The relationship of selected vocal characteristics to personality perception. In: *Speech Monographs*, vol. 35, p. 492-503.
2. Argyle, M. *Bodily Communication*. 2nd ed. London: Methuen & Co.Ltd, 1988. 351 p. ISBN 0-416-38150-2.
3. Archdeacon, J. C. *Correlation and Regression Analysis: A Historian's Guide*. Univ of Wisconsin Press, 1994. 352 p. ISBN: 029913654X.
4. Belsky, J. 1990. Children and marriage. In: F. D. Fincham, T. N. Bradbury (Eds.), *The psychology of marriage*, p. 172–200. New York: Guilford Press.
5. Belsky, J., & Rovine, M. (1990). Patterns of marital change across the transition to parenthood: Pregnancy to three years post-partum. In: *Journal of Marriage and the Family*, vol. 55, p. 5–20.
6. Bernieri, F., Gillis, J.S., Davis, M.J., Grahe, E.J. 1996. Dyad Rapport and the Accuracy of Its Judgment Across Situations: A Lens Model Analysis. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 71, no. 1, p.110-129.
7. Bolger, N., Zuckerman, A., Kessler, R. 1998. *Visible support, invisible support, and adjustment to stress*. Podklad pro publikaci.
8. Bowlby, J. *Attachment and loss: Volume 1. Attachment*. New York: Basic Books, 1969. 428 p. ISBN: 978046509716.
9. Bradbury, T. N. (eds). *Psychology of marriage*, New York: Guilford Press, p. 87-118.
10. Bradbury, T., Fincham, F., Beach, S. 2000. Research on the Nature and Determinants of Marital Satisfaction: A Decade in Review. In: *Journal of Marriage and the Family*, vol. 62, p. 964–980.
11. Burleson, B., Denton, W. 1997. The Relationship between Communication Skill and Marital Satisfaction: Some Moderating Effects. In: *Journal of Marriage and the Family*, vol. 59, p. 884–902.
12. Compton, N.H. 1962. Personal attributes of color and design preferences in clothing fabrics. In: *Journal of Psychology*, vol. 54, p. 191-195.
13. Conger, R. D., Rueter, M. A., & Elder, G. H. Jr. 1999) Couple resilience to economic pressure. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 76, p. 54–71.
14. Cordova, J., Jacobson, N. S., Gottman, J. M., & Rushe, R. (1993). Negative reciprocity and communication in couples with a violent husband. In: *Journal of Abnormal Psychology*, vol.102, p. 559–564. Dostupné z www:

<http://www.johngottman.net/wp-content/uploads/2011/05/Negative-Reciprocity-and-Communication-in-Couples-with-a-Violent-Husband.pdf>.

15. Cox, M. J., Paley, B., Burchinal, M., & Payne, C. C. (1999). Marital perceptions and interactions across the transition to parenthood. In: *Journal of Marriage and the Family*, vol. 61, p. 611–625.
16. Degnen, L., & Rosenthal, R. 1990. The Nature of Rapport and Its Nonverbal Correlates. In: *Psychological Inquiry*, vol 1, no. 4, p. 285 – 293.
17. Eakins, B.W., Eakins, R.G. *Sex differences in human communication*, Boston: Houghton Mifflin School, 1978. 240 p. ISBN: 0395255104.
18. Ekman, P., O'Sullivan, M. Facial expression: Methods, means, and mimes. In: Feldman, R. S., Rimé, B. (eds). *Fundamentals and Nonverbal Behavior*, Cambridge: Cambridge University Press, 1991. 167 p.
19. Feldman, R. S., Rimé, B. (eds). *Fundamentals and Nonverbal Behavior*, Cambridge: Cambridge University Press, 1991. 511 p. ISBN 0-521-36700-X.
20. Fincham, F. D., Bradbury, T. N. 1987. The impact of attributions in marriage: A longitudinal analysis. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 53, p. 510–517.
21. Fincham, F. D., Bradbury, T. N., Arias, I., Byrne, C. A., Karney, B. R. 1997. Marital violence, marital distress and attributions. In: *Journal of Family Psychology*, vol. 11, p. 367-372. Dostupné z www: <http://www.fincham.info/papers/jfp-violence-97.pdf>.
22. Fischer, J., Corcoran, K. Measures for Clinical Practice and Research: A Sourcebook Volume 1: *Couples, Families, and Children*. Oxford University Press, 2007. p. 688. ISBN: 9780195181906.
23. Gotlib, I. H., Lewinsohn, P. M., Seeley, J. R. 1998. Consequences of depression during adolescence: Marital status and marital functioning in early adulthood. In: *Journal of Abnormal Psychology*, vol. 107, p. 686–690.
24. Gottman, J., Driver, J.L. 2004. Daily Marital Interactions and Positive Affect During Marital Conflict Among Newlywed Couples. In: *Family Process*, vol. 3. p. 301 -314.
25. Gottman, J., Krokoff, L. 1989. Marital Interaction and Satisfaction: A Longitudinal View. In: *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, vol. 57, (1), p. 47-52.
26. Gottman, J., Markman, H., Notarius, C. 1977. The Topography of Marital Conflict: A Sequential Analysis of Verbal and Nonverbal Behavior. In: *Journal of Marriage and the Family*, vol. 39, no. 3, p. 461-477.

27. Gottman, J., Levenson, R. 1992. Marital Processes Predictive of Later Dissolution Behavior, Physiology, and Health. In: *Journal of Personality and Social Psychology*. vol. 63, (2), p. 221-233.
28. Gottman, J. M. *What Predicts Divorce? The Relationship between Marital Processes and Marital Outcomes*. Lawrence Erlbaum Associates, 1994. 651 p. ISBN: 0805814027.
29. Gottman, J. M. *Marital interaction: experimental investigations*. New York: Academic Press, 1979, 315 p. ISBN 012122931505.
30. Gottman, J. M., Porterfield, A. L. 1981. Communicative Competence in the Nonverbal Behavior of Married Couples. In: *Journal of Marriage and the Family*, vol. 43, no. 4, p. 817-824.
31. Grammer, K., Kruck, K., Juette, A., Fink, B. 2000. Non-verbal behavior as courtship signals: the role of control and choice in selecting partners. In: *Evolution and Human Behavior*, vol. 21, p. 371-390.
32. Grammer, K., Kruck, K. B., Magnusson, S. 1998. The Courtship dance: Patterns of nonverbal synchronization in opposite-sex encounters. In: *Journal of nonverbal behavior*, vol. 22 (1), p. 3- 29.
33. Gritz, E. R., Wellisch, D. K., Siau, J., & Wang, H. (1990). Long-term effects of testicular cancer on marital relationships. In: *Psychosomatics*, vol. 31, p. 301–312.
34. Guerrero, L., Foyd, K. *Nonverbal Communication in Close Relationships*. Routledge, 2006. 303 p. ISBN 0805843973. Dostupné z www: http://books.google.cz/books?id=Aa4vuLur_aYC&pg=PA262&dq=nonverbal+communication+in+human+interaction+satisfaction&hl=en&sa=X&ei=C7TaUM_hN-mo0QXn6oGwBw&redir_esc=y#v=onepage&q=satisfaction&f=false.
35. Hargie, O., Dickson, D. *Skilled Interpersonal Communication: research, theory and practice*. New York: Routledge, 2004. 525 p. ISBN 0-415-227-19-4. Dostupné z www: http://books.google.cz/books/about/Skilled_Interpersonal_Communication.html?id=R-Sx6nnrMQC&redir_esc=y.
36. Havlíček, J. a kol. 2011. Correlates of Extra-Dyadic Sex in Czech Heterosexual Couples: Does Sexual Behavior of Parents Matter? In: *Arch Sex Behav*, vol. 40, p. 1153-1163. Dostupné z www: <http://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs10508-011-9869-3>.
37. Hendl, J. *Přehled statistických metod zpracování dat: analýza a metaanalýza dat*. 2. vyd. Praha: Portál, 2006. 583 s. ISBN: 80-7367-123-9.
38. Christensen, A. 1987. Detection of conflict patterns in couples. In: Hahlweg, K., Goldstein, M. (Eds.). *Understanding major mental disorders: The contribution of family interaction research*. New York: Family Process Press, p. 250–265.

39. Julien, D., Markman, H. J., Leveille, S., Chartrand, E., Begin, J. 1994. Networks' support and interference with regard to marriage: Disclosures of marital problems to confidants. In: *Journal of Family Psychology*, vol. 8, p. 16–31.
40. Kahn, M. 1970. Nonverbal communication and marital satisfaction. In: *Family Process*, vol. 9, p. 449–456.
41. Kelly, A., Fincham, F. D., Beach, S. R. H. 2003. Emerging perspectives on couple communication. In: Greene, J. O., Burlson, B. R. (Eds.). *Handbook of communication and social interaction skills*, p. 723–752. Dostupné z www: <http://www.fincham.info/papers/kelly-burleson2.pdf>.
42. Kelley, H. H., J. D. Cunningham, J. A. Chrisham, L. M. Lefebvre, C. R. Sink, P. Yablon. 1978. Sex differences in comments made during conflict within close heterosexual pairs. In: *Sex Roles*, vol. 4, p. 73–492.
43. Kendon, A. 1975. Some functions of the face in a kissing round. In: *Semiotica*, vol. 15, p. 299–334.
44. Křivohlavý, J. *Jak si navzájem lépe porozumíme: kapitoly z psychologie sociální komunikace*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1988. 235 s, il. (Členská knihovna). ISBN: 25-095-88.
45. Kubačka, J. *Nonverbální komunikace mezi mužem a ženou*. Brno, 2008. 71 s. Bakalářská práce (Bc). PřFMU, Ústav antropologie. Dostupné z www: http://is.muni.cz/th/184339/prif_b/Jakub_Kubacka_Nonverbalni_komunikace_mez_zenou_a_muзем.pdf.
46. Levenson, R. W., Gottman, J. M. 1985. Physiological and affective predictors of change in relationship satisfaction. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 49, p. 85–94.
47. Locke-Wallace Relationship Adjustment Test. *Craig Tucker Therapy* [online]. 2013 [cit. 28.4.2013]. Dostupné z WWW: <http://www.craigtuckerlcs.com/assets/LokeWallace%20Relationship%20Adjustment%20Test.pdf>.
48. Mahoney, A., Pargament, K. I., Jewell, T., Swank, A. B., Scott, E., Emery, E., & Rye, M. 1999. Marriage and the spiritual realm: The role of proximal and distal religious constructs in marital functioning. In: *Journal of Family Psychology*, vol. 13, p. 321–338.
49. Miller, R., & Perlman, D. *Intimate relationships*. 5 ed. New York: McGraw-Hill Companies Inc, 2008. 592 p. ISBN: 978-0073370187.
50. Moore, M. M. 1985. Nonverbal courtship patterns in women. In: *Ethology and Sociobiology*, vol. 6, p. 237–247.

51. Morris, D. *Intimate behaviour*. New York: Random House, 1971. 253 p. ISBN: 9780394479194.
52. Morris, D. *Lidský živočich: osobní pohled na lidský druh*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 1997. 223 s. ISBN 80-7176-529-5.
53. O’Leary, K. D., Barling, J., Arias, I., Rosenbaum, A., Malone, J., & Tyree, A. (1989). Prevalence and stability of physical aggression between spouses: A longitudinal analysis. In: *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, vol. 57, p. 263–268.
54. Renninger, L. A., Wade, J., Grammer, K. 2004. Getting that female glance: Patterns and consequences of male nonverbal behavior in courtship contexts. In: *Evolution and Human Behavior*, vol. 25, p. 416 – 43.
55. Richmond, V. P., McCroskey, J. C. Nonverbal behavior in interpersonal relations. 5th ed. Boston: Pearson, A. and B, 2004. 351 p. ISBN 0-205-37246-5.
56. Roberts, L., Krokoff, L. 1990. A Time-Series Analysis of Withdrawal, Hostility, and Displeasure in Satisfied and Dissatisfied. In: *Journal of Marriage and Family*, vol. 52, č. 1, p. 95-105.
57. Rosenthal. R, Hall. J.A., DiMatteo, R., Rogers. L.R. *Sensitivity to nonverbal communication: the PONS test*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1979. 407 p. ISBN: 0801821592.
58. Rubin, L. B. *Worlds of Pain : life in the working-class family*. New York: Basic Books, 1976. 268 p. ISBN: 9780465092451.
59. Sanders, M. R., Halford, W. K., Behrens, B. C. 1999. Parental divorce and premarital couple communication. In: *Journal of Family Psychology*, vol. 13, p. 60–74.
60. Shotland, R.L., Craig, M.J. 1988. Can Men and Women Differentiate Between Friendly and Sexually Interested Behavior? In: *Social Psychology Quarterly*, Vol. 51, No. 1, s. 66-73.
61. Schlefen, A.E. 1964. The significance of posture in communication systém. In: *Psychiatry: Journal for the Study of Interpersonal Processes*. vol. 27, p. 316 - 331.
62. Schlefen, A.E. 1965. Quasi-courtship behavior in psychotherapy. In: *Psychiatry: Journal for the Study of Interpersonal Processes*. vol. 28, p. 245-257.
63. Schwab, R. (1998). A child’s death and divorce: Dispelling the myth. In: *Death Studies*, vol. 22, p. 445–468.
64. Thomsen, D. G., Gilbert, D. G. 1998. Factors characterizing marital conflict states and traits: Physiological, affective, behavioral, and neurotic variable

- contributions to marital conflict and satisfaction. In: *Personality and Individual Differences*, vol. 25, p. 833–855.
65. Thourlby, W. *You are what you wear*. New York: Forbes/Wittenburg & Brown, 1989, 194 p. ISBN 9780945429005.
66. Vybíral, Z. *Psychologie komunikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. 320 s. ISBN 978-80-7367-387-1.
67. Waite, L. J., & Lillard, L. A. 1991. Children and marital disruption. In: *American Journal of Sociology*, vol. 96, p. 930–953.

Seznam příloh

Tabulka č. 1:

Spearmanova korelace všech párů, mužů, žen se Spanierovým skórem

Tabulka č. 2:

Spearmanova korelace všech párů, mužů, žen s dyadickým konsenzem

Tabulka č. 3:

Spearmanova korelace všech párů, mužů, žen s projevy náklonnosti

Tabulka č. 4:

Spearmanova korelace všech párů, mužů, žen s dyadickou spokojeností

Tabulka č. 5:

Spearmanova korelace všech párů, mužů, žen s dyadickou kohezí

Tabulka č. 6:

Vícenásobná regrese se závislou proměnnou Spanierův skór pro páry dohromady

Tabulka č. 7:

Vícenásobná regrese se závislou proměnnou Spanierův skór pro ženy

Tabulka č. 8:

Vícenásobná regrese se závislou proměnnou Spanierův skór pro muže

Tabulka č. 9:

Vícenásobná regrese se závislou proměnnou dyadická spokojenost pro páry dohromady

Tabulka č. 10:

Vícenásobná regrese se závislou proměnnou dyadická spokojenost pro ženy

Tabulka č. 11:

Vícenásobná regrese se závislou proměnnou dyadická spokojenost pro muže

Etogram

Tabulka 1: Spearmanova korelace všech párů, mužů, žen se Spanierovým skórem	Všichni			Ženy			Muži		
	Průměr četnosti/ trvání	Směrod. odchylka	Korel. se Spanier	Průměr četnosti/ trvání	Směrod. odchylka	Korel. se Spanier	Průměr četnosti/ trvání	Směrod. odchylka	Korel. se Spanier
<i>Projevy flirtu</i>									
<i>upravyodevu</i>	0,489	1,017	,119	0,773	1,292	,242	0,205	0,509	,046
<i>hranivlasy</i>	0,409	0,825	-,020	0,773	1,031	,073	0,045	0,211	,200
<i>krceniramem</i>	2,352	2,234	,304**	2,409	2,356	,402**	2,295	2,130	,200
<i>rychlypohled</i>	9,239	5,384	0,173	7,364	4,155	,025	11,114	5,848	123
<i>hrudnik</i>	0,352	0,607	,126	0,205	0,462	,138	0,500	0,699	,033
<i>doytkanise</i>	0,409	0,978	-,082	0,818	1,263	,004	0,000	0,000	N.A.
<i>flirtusmev</i>	12,353	10,264	-,008	16,779	10,898	,001	7,926	7,368	,096
<i>Vztahove pratelske projevy</i>									
<i>Ilustratory</i>	5,773	5,347	,026	5,636	5,482	-,045	5,909	5,269	,093
<i>usmev</i>	5,171	6,002	,055	7,183	7,602	,062	3,160	2,611	,221
<i>smich</i>	4,966	3,905	,039	7,227	4,153	,201	2,705	1,773	,232
<i>pohlednapartn era</i>	16,891	19,270	-,167	23,419	21,473	-,167	10,364	14,249	-,167
<i>prikyvovani</i>	5,057	3,570	,124	6,205	4,246	,124	3,909	2,250	,124
<i>horniprimo</i>	121,329	77,041	-,140	119,390	76,793	-,140	123,269	78,128	,0140
<i>horniodpartne ra</i>	18,335	48,846	-,063	16,030	46,054	-,063	20,640	51,919	-,063
<i>hornikpartner ovi</i>	37,569	69,252	,229	39,316	69,227	,229	35,822	70,033	,229
<i>dolniprimo</i>	79,155	88,121	-,218	61,659	84,715	-,218	96,651	88,928	-,218
<i>dolniodpartne ra</i>	40,889	75,150	-,009	49,408	80,305	-,009	32,369	69,492	-,009
<i>dolnikpartneo rvi</i>	56,863	82,209	,205	58,459	82,771	,205	55,267	82,569	,205
<i>nohyodsebe</i>	61,100	80,738	,087	42,368	72,124	,087	79,760	85,274	,087
<i>Vztahove intimni projevy</i>									
<i>polozeniruky</i>	21,246	55,012	-,010	22,018	53,590	,030	20,475	57,008	,013
<i>objeti</i>	5,820	29,117	,101	4,115	27,293	-,094	7,526	31,056	,162
<i>dotyktelem</i>	91,410	86,753	,070	91,296	87,210	,020	91,523	87,301	,070
<i>Odmitave a negativni projevy</i>									
<i>prekrizenenoh y</i>	106,747	85,645	,007	115,131	83,669	,007	98,363	87,728	,007
<i>vrtenihlavou</i>	0,250	0,531	-,135	0,295	0,553	-,135	0,205	0,509	-,135
<i>prekrizenepaz e</i>	72,064	78,369	-,014	77,999	76,915	-,014	66,128	80,237	-,014
<i>hlavavdlanich</i>	8,384	18,459	,080	10,254	20,069	,080	6,515	16,718	0,80

Tabulka č. 2: Spearmanova korelace všech párů, mužů, žen s dyadickým konsenzem	Všichni			Ženy			Muži		
	Průměr četnosti/trvání	Směrodatná odchylka	Korelace s dyd. konsenzem	Průměr četnosti/trvání	Směrodatná odchylka	Korelace s dyd. konsenzem	Průměr četnosti/trvání	Směrodatná odchylka	Korelace s dyd. konsenzem
<i>Projevy flirtu</i>									
<i>upravyodevu</i>	0,489	1,017	,086	0,773	1,292	,265	0,205	0,509	-,035
<i>hranivlasy</i>	0,409	0,825	-,086	0,773	1,031	,027	0,045	0,211	,046
<i>krceniramen</i>	2,352	2,234	,252*	2,409	2,356	,273	2,295	2,130	,245
<i>rychlypohled</i>	9,239	5,384	,203	7,364	4,155	-,049	11,114	5,848	,245
<i>hrudnik</i>	0,352	0,607	,113	0,205	0,462	,195	0,500	0,699	,007
<i>doytkanise</i>	0,409	0,978	-,096	0,818	1,263	-,003	0,000	0,000	,007
<i>flirtusmev</i>	12,353	10,264	-,113	16,779	10,898	,025	7,926	7,368	-,210
<i>Vztahove pratelske projevy</i>									
<i>illustratory</i>	5,773	5,347	,026	5,636	5,482	-,057	5,909	5,269	,082
<i>usmev smich</i>	5,171	6,002	,039	7,183	7,602	,029	3,160	2,611	,292
	4,966	3,905	-,035	7,227	4,153	,250	2,705	1,773	,043
<i>pohlednapartnera</i>	16,891	19,270	,013	23,419	21,473	,013	10,364	14,249	,013
<i>prikyvovani</i>	5,057	3,570	,177	6,205	4,246	,177	3,909	2,250	,177
<i>horniprimo</i>	121,329	77,041	-,090	119,390	76,793	-,090	123,269	78,128	-,090
<i>horniodpartnera</i>	18,335	48,846	-,100	16,030	46,054	-,100	20,640	51,919	-,100
<i>hornikpartnerovi</i>	37,569	69,252	,182	39,316	69,227	,182	35,822	70,033	,182
<i>dolniprimo</i>	79,155	88,121	-,352*	61,659	84,715	-,352*	96,651	88,928	-,352*
<i>dolniodpartnera</i>	40,889	75,150	,042	49,408	80,305	,042	32,369	69,492	,042
<i>dolnikpartnerovi</i>	56,863	82,209	,342*	58,459	82,771	,342*	55,267	82,569	,342*
<i>nohyodsebe</i>	61,100	80,738	-,025	42,368	72,124	-,025	79,760	85,274	-,025
<i>Vztahove intimni projevy</i>									
<i>polozeniruky</i>	21,246	55,012	-,028	22,018	53,590	,096	20,475	57,008	-,095
<i>objeti</i>	5,820	29,117	,051	4,115	27,293	,080	7,526	31,056	,121
<i>dotyktelem</i>	91,410	86,753	,031	91,296	87,210	,014	91,523	87,301	,010
<i>Odmítave a negativni projevy</i>									
<i>prekrizeno</i>	106,747	85,645	,130	115,131	83,669	,130	98,363	87,728	,130
<i>vrtenihlavou</i>	0,250	0,531	-,126	0,295	0,553	-,126	0,205	0,509	-,126
<i>prekrizenepa ze hlavavdlanic</i>	72,064	78,369	,071	77,999	76,915	,071	66,128	80,237	,071
<i>h</i>	8,384	18,459	,080	10,254	20,069	,080	6,515	16,718	,080

* ... p<0.05, ** ... p<0.01, *** ... p<0.001

Tabulka č. 3: Spearmanov a korelace všech párů, mužů, žen s projevy náklonnosti	Všichni			Ženy			Muži		
	Průměr četnosti/trvání	Směrodatná odchylka	Korelace s projevy náklonnosti	Průměr četnosti/trvání	Směrodatná odchylka	Korelace s projevy náklonnosti	Průměr četnosti/trvání	Směrodatná odchylka	Korelace s projevy náklonnosti
<i>Projevy flirtu</i>									
<i>upravyodevu</i>	0,489	1,017	,056	0,773	1,292	,142	0,205	0,509	,026
<i>hranivlasy</i>	0,409	0,825	-,036	0,773	1,031	,102	0,045	0,211	,045
<i>kraceniramenf</i>	2,352	2,234	,116	2,409	2,356	,250	2,295	2,130	-,022
<i>rychlypohled</i>	9,239	5,384	,041	7,364	4,155	,046	11,114	5,848	-,167
<i>hrudnik</i>	0,352	0,607	,052	0,205	0,462	-,056	0,500	0,699	,046
<i>doytkanise</i>	0,409	0,978	-,052	0,818	1,263	,068	0,000	0,000	,032
<i>flirtusmev</i>	12,353	10,264	-,171	16,779	10,898	-,239	7,926	7,368	-,038
<i>Vztahove pratelske projevy</i>									
<i>Illustratory</i>	5,773	5,347	,059	5,636	5,482	,125	5,909	5,269	-,002
<i>usmev</i>	5,171	6,002	,014	7,183	7,602	-,005	3,160	2,611	,192
<i>smich</i>	4,966	3,905	-,075	7,227	4,153	,057	2,705	1,773	,009
<i>pohlednapartnera</i>	16,891	19,270	-,055	23,419	21,473	-,055	10,364	14,249	-,055
<i>prikyvovani</i>	5,057	3,570	-,122	6,205	4,246	-,122	3,909	2,250	-,122
<i>horniprimo</i>	121,329	77,041	-,266*	119,390	76,793	-,266	123,269	78,128	-,266
<i>horniodpartnera</i>	18,335	48,846	-,071	16,030	46,054	-,071	20,640	51,919	-,071
<i>hornikpartnerovi</i>	37,569	69,252	,395**	39,316	69,227	,395**	35,822	70,033	,359**
<i>dolniprimo</i>	79,155	88,121	-,320*	61,659	84,715	-,320*	96,651	88,928	-,320*
<i>dolniodpartnera</i>	40,889	75,150	-,054	49,408	80,305	-,054	32,369	69,492	-,054
<i>dolnikpartnerovi</i>	56,863	82,209	,359*	58,459	82,771	,359*	55,267	82,569	,359*
<i>nohyodsebe</i>	61,100	80,738	-,096	42,368	72,124	-,096	79,760	85,274	-,096
<i>Vztahove intimni projevy</i>									
<i>objeti</i>	5,820	29,117	,263*	4,115	27,293	,032	7,526	31,056	,358*
<i>Polozeni ruky dotyktelem</i>	21,246	55,012	,000	22,018	53,590	-,089	20,475	57,008	,144
<i>dotyktelem</i>	91,410	86,753	,079	91,296	87,210	,067	91,523	87,301	,074
<i>Odmítavé a negativní projevy</i>									
<i>prekrizeno hy</i>	106,747	85,645	,103	115,131	83,669	,103	98,363	87,728	,103
<i>vrtenihlavou</i>	0,250	0,531	,173	0,295	0,553	,173	0,205	0,509	,173
<i>prekrizenepa ze</i>	72,064	78,369	,031	77,999	76,915	,031	66,128	80,237	,031
<i>hlavavdlanic h</i>	8,384	18,459	-,027	10,254	20,069	-,027	6,515	16,718	-,027

* ... p<0.05, ** ... p<0.01, *** ... p<0.001

Tabulka č. 4: Spearmanova korelace všech párů, mužů, žen s dyadickou spokojeností	Všichni			Ženy			Muži		
	Průměr četnosti/tr vání	Směrodatná odchylka	Korelace s dyad. Spokojeností	Průměr četnosti/tr vání	Směrodatná odchylka	Korelace s dyad. Spokojeností	Průměr četnosti/tr vání	Směrodatná odchylka	Korelace s dyad. Spokojeností
<i>Projevy flirtu</i>									
<i>upravýdevu</i>	0,489	1,017	,116	0,773	1,292	,170	0,205	0,509	,059
<i>hranivlasy</i>	0,409	0,825	-,006	0,773	1,031	,027	0,045	0,211	,032
<i>krceuiramen</i>	2,352	2,234	,202	2,409	2,356	,330*	2,295	2,130	,040
<i>rychlypohled</i>	9,239	5,384	,065	7,364	4,155	,108	11,114	5,848	-,004
<i>hrudnik</i>	0,352	0,607	,126	0,205	0,462	,210	0,500	0,699	,054
<i>doytkanise</i>	0,409	0,978	-,120	0,818	1,263	-,108	0,000	0,000	,035
<i>flirtusmev</i>	12,353	10,264	,153	16,779	10,898	,058	7,926	7,368	,294
<i>Vztahove pratefske projevy</i>									
<i>Ilustratory</i>	5,773	5,347	,005	5,636	5,482	-,082	5,909	5,269	,103
<i>usmev</i>	5,171	6,002	,184	7,183	7,602	,246	3,160	2,611	,170
<i>smich</i>	4,966	3,905	,170	7,227	4,153	,299*	2,705	1,773	,204
<i>pohlednapartnera</i>	16,891	19,270	-,133	23,419	21,473	-,133	10,364	14,249	-,133
<i>prikryvovani</i>	5,057	3,570	,009	6,205	4,246	,009	3,909	2,250	,009
<i>horniprimo</i>	121,329	77,041	-,117	119,390	76,793	-,177	123,269	78,128	-,177
<i>horniodpartnera</i>	18,335	48,846	,138	16,030	46,054	,138	20,640	51,919	,138
<i>hornikpartnerovi</i>	37,569	69,252	,130	39,316	69,227	,130	35,822	70,033	,130
<i>dolniprimo</i>	79,155	88,121	,097	61,659	84,715	,097	96,651	88,928	,097
<i>dolniodpartnera</i>	40,889	75,150	-,166	49,408	80,305	-,166	32,369	69,492	-,166
<i>dolnikpartnerovi</i>	56,863	82,209	-,029	58,459	82,771	-,029	55,267	82,569	-,029
<i>nohyodsebe</i>	61,100	80,738	,153	42,368	72,124	,153	79,760	85,274	,153
<i>Vztahove intimni projevy</i>									
<i>polozeniruky</i>	21,246	55,012	,003	22,018	53,590	,044	20,475	57,008	-,038
<i>objeti</i>	5,820	29,117	,052	4,115	27,293	,033	7,526	31,056	,084
<i>dotyktelem</i>	91,410	86,753		91,296	87,210		91,523	87,301	
<i>Odmítave a negativní projevy</i>									
<i>Prekriženeno</i>									
<i>ohy</i>	106,747	85,645	-,074	115,131	83,669	-,074	98,363	87,728	-,074
<i>vrtenihlavou</i>	0,250	0,531	-,358*	0,295	0,553	-,358*	0,205	0,509	-,358*
<i>Prekriženep</i>									
<i>aze</i>	72,064	78,369	-,035	77,999	76,915	-,035	66,128	80,237	,0823
<i>hlavavdlanic</i>									
<i>h</i>	8,384	18,459	,196	10,254	20,069	,196	6,515	16,718	,196

*... p<0.05, **... p<0.01, ***... p<0.001

Tabulka č. 5: Spearmanov a korelace všech párů, mužů, žen s dyadickou kohezí	Všichni			Ženy			Muži		
	Průměr četnosti/trv ání	Směrodat ná odchylka	Korela ce s dyad. Kohezí	Průměr četnosti/trv ání	Směrodat ná odchylka	Korela ce s dyad. Kohezí	Průměr četnosti/trv ání	Směrodat ná odchylka	Korela ce s dyad. Kohezí
<i>Projevy flirtu</i>									
<i>upravovodevu</i>	0,489	1,017	,126	0,773	1,292	,172	0,205	0,509	,065
<i>hranivlasy</i>	0,409	0,825	,048	0,773	1,031	,025	0,045	0,211	,023
<i>krceñiramen</i>	2,352	2,234	,232*	2,409	2,356	,349*	2,295	2,130	,111
<i>rychlypohled</i>	9,239	5,384	,035	7,364	4,155	,021	11,114	5,848	,017
<i>hrudnik</i>	0,352	0,607	-,008	0,205	0,462	-,057	0,500	0,699	,027
<i>doytkanise</i>	0,409	0,978	,133	0,818	1,263	,213	0,000	0,000	,023
<i>flirtusmev</i>	12,353	10,264	,148	16,779	10,898	,054	7,926	7,368	,331
<i>Vztahove pratelske projevy</i>									
<i>Ilustratory</i>	5,773	5,347	,104	5,636	5,482	,027	5,909	5,269	,130
<i>usmevd</i>	5,171	6,002	-,069	7,183	7,602	-,008	3,160	2,611	-,121
<i>smich</i>	4,966	3,905	,082	7,227	4,153	-,028	2,705	1,773	,244
<i>pohlednapart nera</i>	16,891	19,270	-,238	23,419	21,473	-,238	10,364	14,249	-,238
<i>prikyvovani</i>	5,057	3,570	,379*	6,205	4,246	,379*	3,909	2,250	,379*
<i>horniprimo</i>	121,329	77,041	,063	119,390	76,793	,063	123,269	78,128	,063
<i>horniodpartne ra</i>	18,335	48,846	-,161	16,030	46,054	-,161	20,640	51,919	-,161
<i>hornikpartner ovi</i>	37,569	69,252	-,027	39,316	69,227	-,027	35,822	70,033	-,027
<i>dolniprimo</i>	79,155	88,121	,058	61,659	84,715	,058	96,651	88,928	,058
<i>dolniodpartne ra</i>	40,889	75,150	,047	49,408	80,305	,047	32,369	69,492	,047
<i>dolnikpartneo rvi</i>	56,863	82,209	-,120	58,459	82,771	-,120	55,267	82,569	-,120
<i>nohyodsebe</i>	61,100	80,738	,343	42,368	72,124	,243	79,760	85,274	,243
<i>Vztahove intimni projevy</i>									
<i>polozeniruky</i>	21,246	55,012	-,051	22,018	53,590	-,122	20,475	57,008	,102
<i>objeti</i>	5,820	29,117	,016	4,115	27,293	,023	7,526	31,056	-,025
<i>dotyktelem</i>	91,410	86,753		91,296	87,210		91,523	87,301	
<i>Odmitave a negativní projevy</i>									
<i>prekrizenynoh y</i>	106,747	85,645	-,190	115,131	83,669	-,190	98,363	87,728	-,190
<i>vrtenihlavou</i>	0,250	0,531	,031	0,295	0,553	,031	0,205	0,509	,031
<i>prekrizenepaz e</i>	72,064	78,369	-,196	77,999	76,915	-,196	66,128	80,237	-,196
<i>hlavavdlanich</i>	8,384	18,459	-,104	10,254	20,069	-,104	6,515	16,718	-,104

*... p<0.05, **... p<0.01, ***... p<0.001

Tabulka č. 6: Vícenásobná regrese se závislou proměnnou Spanierův skór pro páry dohromady					
Závislá proměnná: Spanier					
Všichni					
Model		Nestandardizované koeficienty	Sig.		r
1	(Constant)	120,216	,000	,88	
	projevy_flirtu	-,062	,979		
	vztahove_intimni_projevy	,288	,900		
	pratelske_intimni_projevy	,189	,611		
	odmitava_a_negativni_signaly	,060	,892		
2	(Constant)	120,211	,000	,88	
	vztahove_intimni_projevy	,227	,494		
	pratelske_intimni_projevy	,190	,604		
	odmitava_a_negativni_signaly	,059	,893		
3	(Constant)	120,212	,000	,27	
	vztahove_intimni_projevy	,238	,460		
	pratelske_intimni_projevy	,175	,614		
4	(Constant)	120,196	,000	,24	
	vztahove_intimni_projevy	,290	,339		
5	(Constant)	120,194	,000	,000	

*... p<0.05, **... p<0.01, ***... p<0.001

Tabulka č. 7: Vícenásobná regrese se závislou proměnnou Spanierův skór pro ženy					
Závislá proměnná: Spanier					
Ženy					
Model		Nestandardizované koeficienty	Sig.		r
1	(Constant)	116,771	,000	,11	
	projevy_flirtu	2,310	,633		
	vztahove_intimni_projevy	-1,713	,721		
	pratelske_intimni_projevy	,400	,406		
	odmitava_a_negativni_signaly	-,048	,945		
2	(Constant)	116,761	,000	,11	
	projevy_flirtu	2,313	,628		
	vztahove_intimni_projevy	-1,723	,716		
	pratelske_intimni_projevy	,408	,375		
3	(Constant)	116,881	,000	,11	
	projevy_flirtu	,582	,160		
	pratelske_intimni_projevy	,392	,387		
4	(Constant)	117,246	,000	,01	
	projevy_flirtu	,646	,113		
5	(Constant)	118,330	,000	,000	

*... p<0.05, **... p<0.01, ***... p<0.001

Tabulka č. 8: Vícenásobná regrese se závislou proměnnou Spanierův skór pro muže					
Závislá proměnná: Spanier					
Muži					
Model		Nestandardizované koeficienty	Sig.		r
1	(Constant)	125,208	,000	,33	
	projevy_flirtu	,049	,984		
	vztahove_intimni_projevy	,993	,680		
	pratelske_intimni_projevy	1,136	,117		
	odmitava_a_negativni_signaly	,609	,280		
2	(Constant)	125,205	,000	,33	
	vztahove_intimni_projevy	1,040	,177		
	pratelske_intimni_projevy	1,132	,104		
	odmitava_a_negativni_signaly	,610	,274		
3	(Constant)	124,708	,000	,29	
	vztahove_intimni_projevy	1,085	,159		
	pratelske_intimni_projevy	,773	,205		
4	(Constant)	123,779	,000	,22	
	vztahove_intimni_projevy	1,149	,138		
5	(Constant)	121,978	,000	,000	

*... p<0.05, **... p<0.01, ***... p<0.001

Tabulka č. 9: Vícenásobná regrese se závislou proměnnou dyadická spokojenost pro páry dohromady					
Závislá proměnná: Dyadická spokojenost					
Všichni					
Model		Nestandardizované koeficienty	Sig.		r
1	(Constant)	43,617	,000	,17	
	projevy_flirtu	,190	,828		
	vztahove_intimni_projevy	-,127	,884		
	pratelske_intimni_projevy	,174	,216		
	odmitava_a_negativni_signaly	,014	,934		
2	(Constant)	43,617	,000	,17	
	projevy_flirtu	,194	,823		
	vztahove_intimni_projevy	-,128	,882		
	pratelske_intimni_projevy	,171	,201		
3	(Constant)	43,627	,000	,17	
	projevy_flirtu	,066	,586		
	pratelske_intimni_projevy	,167	,200		
4	(Constant)	43,634	,000	,16	
	pratelske_intimni_projevy	,188	,129		
5	(Constant)	43,617	,000	,000	

*... p<0.05, **... p<0.01, ***... p<0.001

Tabulka č. 10: Vícenásobná regrese se závislou proměnnou dyadická spokojenost pro ženy				
Závislá proměnná: Dyadická spokojenost				
Ženy				
Model		Nestandardizované koeficienty	Sig.	r
1	(Constant)	42,955	,000	,31
	projevy_flirtu	1,156	,466	
	vztahove_intimni_projevy	-1,081	,491	
	pratelske_intimni_projevy	,278	,083	
	odmitava_a_negativni_signaly	,038	,868	
2	(Constant)	42,963	,000	,31
	projevy_flirtu	1,153	,461	
	vztahove_intimni_projevy	-1,073	,489	
	pratelske_intimni_projevy	,271	,076	
3	(Constant)	43,038	,000	,29
	projevy_flirtu	,075	,580	
	pratelske_intimni_projevy	,261	,084	
4	(Constant)	43,145	,000	,28
	pratelske_intimni_projevy	,276	,062	

*... p<0.05, **... p<0.01, ***... p<0.001

Tabulka č. 11: Vícenásobná regrese se závislou proměnnou dyadická spokojenost pro muže				
Závislá proměnná: Dyadická spokojenost				
Muži				
Model		Nestandardizované koeficienty	Sig.	r
1	(Constant)	44,743	,000	,022
	projevy_flirtu	,018	,987	
	vztahove_intimni_projevy	,468	,680	
	pratelske_intimni_projevy	,171	,613	
	odmitava_a_negativni_signaly	,045	,866	
2	(Constant)	44,742	,000	,022
	vztahove_intimni_projevy	,484	,182	
	pratelske_intimni_projevy	,170	,600	
	odmitava_a_negativni_signaly	,045	,864	
3	(Constant)	44,705	,000	,70
	vztahove_intimni_projevy	,488	,173	
	pratelske_intimni_projevy	,143	,611	
4	(Constant)	44,533	,000	,67
	vztahove_intimni_projevy	,500	,159	
5	(Constant)	43,750	,000	0

*... p<0.05, **... p<0.01, ***... p<0.001

Etogram

Projevy jsou rozděleny do pěti skupin: *I. Projevy flirtu a dvoření, II. Projevy vztahu* (podskupiny II. A - vztahové přátelské projevy a II. B - vztahové intimní projevy), *III. Projevy negativní a odmítavé.*

Kategorie I.	Název		Český název	Definice signálu	Měření
Flirtování a dvoření	1	Primp	Úpravy oděvu	Úpravy vlastního oděvu v situacích, kdy to není evidentně nutné. Patří sem urovnávání oblečení, úprava ramínek, „žmoulání“ různých částí oděvu, může se jednat i o úpravy doplňků (šperků, hodinek atd.)	Frekvence
	2	Head toss	Pohazování hlavou	Pohazování hlavou, kdy se hlava sklání dolů a kruhovitým pohybem se následně vrací do původní pozice - ukázání rozevlátých vlasů, všechny další podobné pohyby s rozevlátými vlasy bez viditelné nutnosti	Frekvence
	3	Hair flip	Hraní si s vlasy	Úprava vlasů, natáčení vlasů na prst, prohřívání vlasů, head toss s následnou úpravou vlasů, podrbání na hlavě a následně úprava (samotné podrbání ne), dávání si vlasů za ucho atd. Vše bez viditelné nutnosti	Frekvence
	4	Shrug	Křčení ramen	Pohyby ramen – může se jednat o pouze jeden pohyb, kdy jsou ramena zdvižena vzhůru, nebo opakované pohyby ramen nahoru a dolů (ne při smíchu)	Frekvence
	5	Short glance	Rychlý pohled	Rychlý pohled na partnera, trvá kolem tří vteřin.	délka
	6	Breast presentation	Upoutávání pozornosti na hrudník	Obě ramena se společně pohybují vzad, narovnání páteře a zdůraznění hrudní části těla, posed s vypnutou hrudí	Frekvence
	7	Head down	Skloněná hlava	Hlava se sklání a pohled zůstává upřený na partnera	Frekvence
	8	Self touch	Dotýkání se	Hlazení jakékoli části svého těla	Frekvence
	9	Flirty smile	Flirtující úsměv	Kontrakce Musculu zygomaticu major, bez produkce zvuku. Může následovat těsně po smíchu, nebo může smích předcházet. Partner se při něm nedívá na partnera	Délka

Kategorie	Název	Český název	Definice signálu	Měření	
II. Vztahové projevy	1	Illustrators	Ilustrátory	Jakýkoli pohyb rukou doprovázející řeč	Frekvence
	2	Smile	Úsměv	Kontrakce Musculus zygomaticu major, bez produkce zvuku. Může následovat těsně po smíchu, nebo může smích předcházet. Partner se při něm dívá na partnera.	Délka
	3	Laugh	Smích	Úsměv většinou s otevřenou pusou a pouze s produkcí zvuku	Frekvence
	4 *	Touch	Dotyky	Hlazení partnera	Frekvence
				Položení ruky na partnera, poplácání partnera, chycení partnera za ruku/paži	Délka
				Objetí partnera	Délka
				Polibek	Frekvence
				Paže natažená přes pohovku, či podél ramen partnera, pohlázení ramena partnera	Délka
				Dotyk partnera částí těla (např. dotyk nohou, ramen, boků)	Délka
				Úprava partnerova oděvu	Frekvence
	5	Gaze at partner (Tucker)	Pohled na partnera	Dlouhý pohled do očí (na tvář) partnera - delší než 3 sekundy (když je hlava po pohledu na partnera stále nakloněna jeho směrem, ale oči již směřují jinam, již se nejedná o dlouhý pohled)	Délka
	6	Head nodding	Přikyvování hlavou	Souhlasné přikyvování hlavou, hlava se lehce pohybuje nahoru a dolů (pouze v reakci na partnera)	Frekvence
	7	Position of the participant lower body with respect to the partner	Pozice spodní částí těla vzhledem k partnerovi	Definujeme: 1 – zcela od partnera (nohy směrem od partnera, při překřížení – překřížená noha opačným směrem než partner. Pokud je noha překřížena tak, že horní noha má vodorovnou, či téměř vodorovnou polohu a o spodní nohu se opírá jen kotníkem, tak je od partnera odkloněna v případě, že koleno horní nohy směřuje opačným směrem, než partner)	Délka
				2 – přímo (nohy nejsou nakloněny k partnerovi, ani opačným směrem, při překřížení nohy těsně u sebe, patří sem i nohy s koleny od sebe)	
				3 – k partnerovi (nohy se dotýkají, nebo směřují k partnerovi, při překřížení překřížená noha směřuje k partnerovi)	

	8	Position of the participant upper body with respect to the partner	Pozice horní části těla vzhledem k partnerovi	Definujeme: 1 – zcela od partnera (hrud' směřuje od partnera) 2 – přímo (hrud' není nakloněna k partnerovi ani opačným směrem) 3 – k partnerovi (hrud' směřuje k partnerovi) * v případě, že je hrud' zakloněna dozadu od partnera, ale hlava i ramena směřují k partnerovi - směřuje horní část těla k partnerovi	Délka
	9	Legs open	Nohy od sebe	Jakákoliv pozice nohou s koleny od sebe (včetně pozice s překříženými kotníky, i s mírnějším rozkročením)	Délka

*Označené kategorie patří do tzv. podskupiny II.B – Vztahové intimní projevy

Kategorie III.	Název		Český název	Definice signálu	Měření
Odmítavé a negativní signály	1	Look around	Rozhlížení se	Jedná se o nesoustředěné rozhlížení se po okolí trvající delší dobu	Délka
	2	Closed legs	Uzavřená pozice nohou	Nohy těsně u sebe bez překřížení – kolena i kotníky	Délka
	3	Crossed legs	Překřížení nohou	Nohy těsně u sebe v překřížené pozici, ať už v kotníku nebo noha přes nohu. Pokud je noha překřížena tak, že horní noha má vodorovnou, či téměř vodorovnou polohu – nejedná se o překřížení nohou	Délka
	4	Head toss - negative	Záporné vrtění hlavou	Odmítavé vrtění hlavou, hlava se pohybuje zleva doprava	Frekvence
	5	Crossed arms	Překřížené paže	Překřížení paží v horní části těla, či překřížená jedna ruka v oblasti hrudníku, břicha (ne ruce složené v klíně apod.)	Délka
	6	Head in arms	Hlava v dlaních	Zakrytí nějaké části/celého obličeje dlaní, prsty či rukou	Délka